

Tereziánská iniciativa 21

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

březem 2002

Již na našem minulém sněmu v roce 2001 a koneckonců i při dalších shromážděních členů Tereziánské iniciativy projevila řada z nás přání, aby sněm trochu změnil svou tvář. Aby šlo víc o setkávání přátel a kamarádů, aby byla možnost si pohovořit, abychom měli víc času si sdělit vzájemně každodenní radosti i strasti, abychom si mohli vzpomenout na prožité a popovídat si o současnosti.

Vzhledem ke stanovám Tereziánské iniciativy je třeba na sněmu „schvalovat a doplňovat stanovy, volit a odvolávat členy předsednictva a revizní komise Tereziánské iniciativy, schvalovat zprávy o jejich činnosti, výsledky hospodaření a rozpočet“.

Předsednictvo Tereziánské iniciativy chce proto skloubit přání mnohých členů s povinnostmi, které ze stanov vyplývají.

Proto přináší toto číslo časopisu informace o jednotlivých aktivitách předsednictva, jeho členů, komisí a organizací, které navazují na činnost Tereziánské iniciativy.

Věříme, že to umožní zkrátit dobu věnovanou povinnostem vyplývajícím ze stanov a zároveň prodloužit vzájemné setkání.

Čas je neúprosný a nikdo z nás nemládne. Doufáme, že změněnou formu sněmu v roce 2002 přivítáte.

Předsednictvo TI

**ZVEME VÁS NA
SNĚM
TEREZIÁNSKÉ INICIATIVY,
KTERÝ SE KONÁ
VE ČTVRTEK 18. DUBNA 2002 V PRAZE
V NÁRODNÍM DOMĚ NA VINOHRADĚCH
V RAISOVĚ SÁLE.**

*Zahájení sněmu v 10.00 hodin,
prezence od 9.30 hodin.*

FINANČNÍ KOMISE

Předsednictvo Tereziánské iniciativy ustavilo hned po sněmu v roce 2001 jako svůj poradní orgán *Finanční komisi*, neboť si bylo vědomo, že podle stanov (odd. VII/2) nese předsednictvo odpovědnost za „*hospodaření s majetkem Tereziánské iniciativy*“.

Struktura a členění finančního majetku Tereziánské iniciativy nejsou jednoduché. Jde o finanční prostředky, kterými předsednictvo zcela disponuje. Jde o prostředky, kterými je vázáno disponovat podle účelových podmínek poskytovatelů, a o prostředky, které mu byly svěřeny, a vlastní dispozice přešla na jinou právnickou osobu podle podmínek poskytovatele, stanovených Tereziánské iniciativě.

Proto jsou finanční prostředky Tereziánské iniciativy uloženy u dvou finančních ústavů na korunových a valutových účtech.

Pětičlenná Finanční komise, jako poradní orgán předsednictva, analyzovala čtvrtletní účetní uzávěrky, které zpracovala účetní firma, a dávala předsednictvu doporučení způsobu dalšího získávání a použití finančních prostředků. Finanční komise plnila také funkci správního výboru Fondu Tomanových a doporučovala Revizní komisi směr, jakým je třeba zaměřit revize.

Finanční komise se pravidelně scházela a z každého jednání byl prováděn zápis s návrhy opatření.

Finanční komise přivítá ke kooptaci každého člena Tereziánské iniciativy, který projeví zájem podílet se na její činnosti.

Jaroslav Kraus

PAMÁTNÍK TEREZÍN a TEREZIÁNSKÁ INICIATIVA v loňském roce

Rok 2001 byl rokem šedesátého výročí zahájení transportů českých židů z protektorátu. Toto výročí se stalo hlavní náplní práce skupiny členů TI. Především byla ukončena několikaletá práce na přípravě nové expozice Muzea ghetta v Terezíně. Garantem a organizátorem veškerých prací byl Památník Terezín. Organizačně i odborně se na pří-

pravě nové expozice celá léta účastnili někteří naši členové, TI také přispěla finančně.

Pěčí Památníku Terezín se také zpřístupnila pietně upravená márnice a zcela nově uspořádané kolumbárium. Spolu s výstavami v Magdeburských kasárnách a replikou ubikace byl dokončen důstojný celkový památník obětem holocaustu, což považujeme za nejdůležitější událost naší činnosti v minulém roce.

Velkou pozornost jsme věnovali také organizování vzpomínkových a pietních akcí k tomuto výročí, některé opět s Památníkem Terezín, kterých jste se mnozí zúčastnili nebo jste alespoň dostali pozvánku s programem. Tyto akce si vyžádaly mnoho úsilí, byly úspěšné, důstojné a rozsáhlé. Asi také poslední, protože za dalších deset let už na něco podobného naše generace nebude mít sil. Snad generace druhá nebo třetí.

Do určité míry jsme spolupracovali organizačně i finančně s Památníkem Terezín na přípravě a organizaci národní tereziánské tryzny v květnu minulého roku.

Někteří naši členové jsou členy autorského kolektivu pro přípravu české expozice v Osvětimi. Podíleli se na přípravě scénáře, který byl v minulém roce dokončen. Garantem této výstavy je z pověření Ministerstva kultury opět Památník Terezín. Výstava bude zahájena 8. května.

Anna Hyndráková

ZPRÁVA VÝCHOVNÉ KOMISE za rok 2001

Činnost výchovné komise v minulém roce spočívala především ve spolupráci se vzdělávacím oddělením Památníku Terezín a byla zaměřena zejména na program návštěv českých a německých škol a skupin mládeže a seminářů učitelů. Aktivní spolupráce s výchovným a vzdělávacím centrem Židovského muzea a s židovskou školou, i přes opakované nabídky, bohužel nadále naráží na jejich nezájem.

I když jsme předpokládali, že bez další propagace bude zájem škol o návštěvy v Terezíně pozvolna klesat, ukázalo se, že opak je pravdou. V kalendářním roce 2001 se programu podporovaného TI zúčastnilo 43 školních skupin v jednodenních zájezdech a 19 ve dvoudenních zájezdech spojených s prací na tematických projektech. Celkem tedy šlo o 2 462 žáků a studentů, z nichž 650 pracovalo na zmí-

něných projektech. Na základě dohody s Tereziánskou iniciativou výchovné oddělení Památníku Terezín vypracovalo velice kvalitní program obou typů zájezdů, zaměřený na zvýšení znalostí týkajících se nejenom holocaustu, ale u některých pobytových zájezdů i základů židovské historie, tradic a zvyků. Výchovná komise TI si plně uvědomuje, kolik úsilí věnuje výchovné oddělení Památníku návštěvám škol, a i z tohoto místa mu děkuje.

Účastníci zájezdu již předem dostanou barevný dvojlíst se stručnou úvodní informací, v Muzeu ghetta je program zahájen přednáškou a filmem, pokračuje prohlídkou Muzea ghetta a města s doprovodem a výkladem kvalifikovaného pracovníka Památníku. V případě jednodenních zájezdů pak končí návštěvou Malé pevnosti, opět se zdůrazněním osudu Židů v tomto zařízení.

Dvoudenní zájezdy pak pokračují vlastní prací na daném projektu. Po návratu žáci a studenti zpracovávají získaný materiál formou písemných prací někdy i publikovaných ve školních nebo lokálních časopisech, pořádají výstavy nebo přednášky pro další třídy, často se potom zúčastňují i celorepublikových projektů. Pokud některé školy požádají o besedu s pamětníkem, výchovná komise TI poskytla Památníku seznam dobrovolníků, kteří se na těchto besedách podle potřeby podílejí.

Předpokládáme, že i v roce 2002 zájem škol o zájezdy do Terezína ještě stoupne: už od konce ledna je přihláшено přibližně 50 zájezdů jednodenních a i ubytovací kapacita střediska setkávání je již vyčerpána. Mnozí učitelé, kteří program se svými žáky již absolvovali, se vracejí s následujícími ročníky, což jistě svědčí o pozitivním ohlasu.

Je pravda, že Tereziánskou iniciativu stojí podpora těchto zájezdů nemalé peníze, musíme si však uvědomit, že snaha uchovat památku tereziánského ghetta a holocaustu byla základní myšlenkou pro vznik TI a je jako jedna z hlavních priorit zakotvena i v jejích stanovách. Jelikož školy v současné době nemají dostatek finančních zdrojů na podobné akce, je v našem zájmu umožnit co největšímu počtu žáků Terezín navštívit a seznámit se s jeho pohnutou historií.

Pozorujeme i pozvolný nárůst počtu českých škol, které zvou pamětníky holocaustu k přednáškám, a nutno říci, že tyto besedy se setkávají vždy s velkým zájmem a pozorností posluchačů.

Výchovná komise TI průběžně vychází vstříc i požadavkům německých skupin,

Pokračování na str. 3

Dokončení ze str. 2

kteří mají zájem o podobná setkání, ať už v Terezíně nebo v Praze. Velmi zdárně pokračuje i spolupráce s některými školami a školskými organizacemi v Německu. Jednou ze zajímavých akcí, na nichž má určitou zásluhu i činnost výchovné komise, je „Běh Rudiho Masárka“, který připravuje jedna z drážďanských škol na památku židovského sportovce a hrdiny povstání v Treblince.

Návštěva Terezína, spojená s besedou s pamětníkem, vedla také mladou německou firmu k plánu vypracovat v součinnosti se školou v Pirně CD-ROM s názvem „Terezín – čekárna na smrt“ s podtitulem „Nezapomenout!“ a požádala výchovnou komisi TI o spolupráci.

Je tedy vidět, že snaha zachovat památku terezínského ghetta a obětí holocaustu začíná přinášet úspěch. To je pro nás nesporně potěšitelné.

Michaela Vidláková

ZDRAVOTNÍ FOND

V roce 2001 tedy pokračovalo v České republice poskytování pomoci obětem holocaustu z prostředků Claims Conference plynule a s narůstající dynamikou.

Bylo poskytnuto celkem 2 694 finančních příspěvků v celkové výši 1 667 294,70 Kč na léky, zdravotní pomůcky a od 1. 8. 2001 také na lékařská vyšetření a ošetření. Tyto příspěvky byly poskytovány na platby v hotovosti, které přeživší museli zaplatit nad rámec příspěvků od zdravotních pojišťoven. Vzhledem k tomu, že průměrný věk přeživších je vysoký, znamenala pomoc Claims Conference pro všechny žadatele ulehčení jejich životní situace. Průměrně měsíčně bylo vyřízeno 225 příspěvků ve výši 138 941,- Kč, což je cca 618,- Kč na jeden příspěvek.

Největší část finančních prostředků (56 %) připadl v roce 2001 na doplatky za léky. Celkem bylo poskytnuto 2 018 příspěvků ve výši 930 125, 60 Kč, což znamená průměrně měsíčně 168 žádostí ve výši 77 510,- Kč, to je cca 461,- Kč na jeden příspěvek.

Na zdravotní pomůcky jako jsou brýle, zubní protetika, naslouchadla a ostatní bylo poskytnuto 676 příspěvků v celkové výši 737 169,10 Kč, což je v měsíčním průměru 56 vyřízených žádostí ve výši cca

61 430,- Kč, to znamená cca 1 090,- Kč na jeden příspěvek.

Pokud se týká jednotlivých druhů zdravotních pomůcek, bylo poskytnuto nejvíce příspěvků na brýle – 192 žádostí v celkové výši 258 289,60 Kč, na zubní protetiku – 184 žádostí ve výši 204 586,- Kč a na naslouchadla – 37 příspěvků ve výši 75 554,- Kč. Dále bylo poskytnuto 11 příspěvků na zdravotní matrace a byla proplacena částka 112 350,- Kč za speciální matraci pro ležící pacienty v Domově seniorů na základě rozhodnutí Koordinačního výboru zdravotního fondu.

Kromě příspěvků na léky, zdravotní pomůcky a vyšetření byly z prostředků Claims Conference hrazeny náklady na zdravotní pomůcky, které byly přeživším instalovány v bytech (madla, podložky do vany apod.) a jednotlivcům dle potřeby zapůjčovány z půjčoven Židovských obcí v České republice. V roce 2001 se uskutečnilo celkem 119 výpůjček pro 84 klientů. Náklady na jejich pořízení činily 42 969,20 Kč a na poplatcích za zapůjčení bylo od klientů vybráno zpět 2 191,- Kč. Nejvíce bylo nainstalováno nebo zapůjčeno sedaček a podložek do vany (41) a madel k vaně (23), dále berle (10), nástavce na WC, chodítka, mechanické vozíčky apod.

Po celý rok 2001 se pravidelně měsíčně scházel Koordinační výbor CC, každé čtvrtletí provedla revizní komise TI namátkovou kontrolu účtů grantu CC a se zprávami byli seznamováni členové Českého poradního výboru.

Teprve nové podmínky s platností od 1. 8. 2001 umožnily poskytovat příspěvky na zdravotní vyšetření a ošetření placená v hotovosti.

Nové podmínky byly předem dohodnuty s panem Bar-Chaimem a rozeslány samostatným dopisem všem členům Terezínské iniciativy, rovněž byly publikovány v měsíčníku Federace židovských obcí Roš Chodeš, což mohlo i příznivě ovlivnit nárůst požadavků ve 4. čtvrtletí 2001. Zde bylo kladně vyřízeno 1 038 žádostí v celkové výši 645 751,60 Kč.

Předpokládáme, že grant č. 111 by mohl být vyčerpan ještě před koncem roku 2002, a proto jsme požádali o příslib nového grantu, aby tak mohla být dále organizována pomoc všem přeživším obětem holocaustu v České republice, kteří ji potřebují.

Věra Baumová

VYDÁVÁME ČASOPIS

V období od minulého sněmu Terezínské iniciativy do dneška se nám podařilo vydat dvě řádná a dvě mimořádná čísla časopisu.

Číslo 19 vyšlo v dubnu 2001 a bylo zčásti věnováno sněmu Terezínské iniciativy, který se tradičně konal v březnu. V tomto vydání jsme poprvé zveřejnili interview s významným členem TI, a vydrží-li nám síly, rádi bychom pokračovali v tomto „seriálu“ i v dalších vydáních. I když je to těžké a, upřímně řečeno, bojím se písemného závazku.

Jedním z nosných příspěvků byl opravený a doplněný seznam jmen k článku Terezínské vychovatelé uveřejněnému v osmáctém čísle.

V době, kdy jsme měli před redakční uzávěrkou čísla našeho časopisu, začala Terezínská iniciativa s přípravou programu vzpomínkových dnů k šedesátému jubileu zahájení transportů. Proto jsme mu věnovali zadní stranu obálky. Devatenácté číslo bylo dvacetistránkové.

V srpnu 2001 jsme vydali mimořádné číslo věnované především Novým podmínkám pro poskytování finanční a materiální pomoci obětem protizidovské nacistické perzekuce.

Mimořádné číslo bylo čtyřstránkové.

V souvislosti s pořady k 60. výročí počátku deportací jsme vydali pozvánku s programem v Praze i v Terezíně.

V listopadu 2001 jsme vydali běžné číslo Terezínské iniciativy (č. 20). Bylo dvanáctistránkové a na zadní straně obálky jsme otiskli program terezínských pamětních dnů v Brně.

Současně s 20. číslem Terezínské iniciativy jsme distribuovali i mimořádné číslo, které bylo reminiscencí na právě skončené vzpomínkové dny v Praze a Terezíně. Číslo bylo vyvážené postavené na textu a na obrazové dokumentaci. Bylo dvoubarevné, k tisku jsme použili papír s větší gramáží, rozsahem šlo o 24 stránkové vydání.

Před vydáním každého čísla se schází šestičlenná redakční rada, nehledě na to, že náměty materiálů ke každému číslu probíráme a často o nich i bouřlivě diskutujeme na schůzích výkonného výboru nebo předsednictva TI.

Náklad časopisu se ustálil na 1200 výtiscích.

V poslední době jsme upustili od rozesílání časopisu vlastními silami a nyní je distribuce kompletně zajišťována firmou PONOS. Velkou výhodou takto zajištěného rozesílání je časová úspora. Čtenář dostává časopis skutečně do několika málo dnů po vydání.

Michal Stránský
za redakci časopisu

INTERNETOVÉ STRÁNKY *holocaust.cz*

Terezínská iniciativa, vedena snahou přiblížit informace o holocaustu co nejširší skupině zájemců, připravila a udržuje internetové stránky o holocaustu na adrese <http://www.holocaust.cz>. Snaží se tak překlenout nedostatek internetových zdrojů k tomuto tématu na rychle se rozvíjejícím českém Internetu. Internetové stránky *holocaust.cz* byly připravovány déle než rok a veřejnosti byly zpřístupněny v září 2001.

Obsah *holocaust.cz* je rozdělen do tří hlavních sekcí: První jsou *dějiny*, kde uživatelé naleznou stručný přehled dějin „konečného řešení židovské otázky“ v Evropě i v protektorátu, včetně prezentace Terezína, jeho dějin i každodennosti života v ghettu. Dále jsou v této sekci popisovány dějiny tzv. neznámého – romského – holocaustu. Snažíme se dále postupně doplňovat hesla o koncentračních táborech a ghettech, osobnostech a různých událostech. Základní orientaci o průběhu pronásledování a perzekuci Židů a Romů, stejně jako o vzestupu nacismu v Německu, poskytuje chronologie událostí.

Sekce nazvaná *zdroje* je zamýšlena jako „studnice“ materiálů různého charakteru. Zveřejňujeme zde zredigované vzpomínky pamětníků, které – jak doufáme – výrazně přispějí ke vzdělávacímu efektu stránek, k tomu, aby čtenáři za abstraktními čísly a hrůznými událostmi viděli osudy konkrétních lidí: mužů, žen a dětí. V další podsekcí shromažďujeme dokumenty k dějinám antisemitismu, rasismu a holocaustu, např. je zde k nalezení protokol z konference ve Wannsee. V dalších částech pak najdou uživatelé řadu článků a textů různého charakteru: od krátkých glos až po odborné texty s poznámkami. Díky laskavému souhlasu vydavatelů můžeme zveřejňovat vybrané články z Roš chodeše a Židovské ročenky, konkrétně ty, které se týkají tématu holocaustu. Nedílnou součástí sekce *zdroje* jsou odkazy, které mají uživatele orientovat v možnostech hledání dalších informací. To zahrnuje především odkazy na další internetové stránky rozdělené do několika kategorií a dále výběrové bibliografie. Snažíme se uveřejňovat též recenze nově vydávaných knih k tomuto tématu.

Třetí sekce se týká *vzdělávání* o holocaustu: nabízíme v ní hodnocení (a kritiku) nedávných a současných učebnic, nabídku vzdělávacích aktivit (včetně studijních zá-

jezdů do Terezína) a další informace. Rádi bychom pro učitele připravovali vzorové hodiny, které by mohli využívat ve své pedagogické praxi. Tyto vzorové hodiny by měly zároveň využívat materiálů a dokumentů publikovaných v dalších částech *holocaust.cz*.

Internetové stránky *holocaust.cz* jsou pravidelně aktualizovány a doplňovány informacemi o aktuálním dění: např. výstavách, konferencích, pořadech v médiích apod. Zároveň upozorňujeme a glosujeme, o kterých tématech týkajících se holocaustu píše český tisk. Návštěvníci, kteří nám zanechají svou emailovou adresu, dostávají pravidelně jednou měsíčně elektronickou poštou informace o aktualizacích *holocaust.cz* a další novinky.

Na přípravě materiálů pro internetové stránky *holocaust.cz* se kromě Terezínské iniciativy podílejí také další instituce, které se v České republice tématem holocaustu zabývají: především Památník Terezín, Židovské muzeum v Praze a Muzeum romské kultury v Brně. Vývoj *holocaust.cz* tak přispívá i k lepší koordinaci vzdělávacích aktivit a výměně různých vzdělávacích materiálů mezi těmito institucemi.

V roce 2001 bylo v rozpočtu TI pro vývoj internetové stránky *holocaust.cz* určeno 60 000 Kč, které byly využity především na přípravu technického systému a grafické úpravy a na editování textů a jejich převody do internetového jazyka XML. Vzhledem k tomu, že příprava textů, novinek a pravidelná aktualizace vyžadují značné finanční prostředky, využili jsme možnosti zapojit se do projektu Domu Anny Frankové v Amsterdamu, který získal od nizozemského ministerstva zahraničí rozsáhlý grant na podporu vzdělávání o holocaustu a výchovu k toleranci v České republice. Díky jednáním s představiteli této renomované zahraniční instituce bylo možné pro rok 2002 získat podporu ve výši 300 000 Kč, která umožní nejen rozsáhlé doplnění vzdělávacích materiálů, textů a dokumentů, ale též dokoupení nutné výpočetní techniky, jejíž nedostatek dosud praktické provádění projektu ztěžuje.

O existenci a nabídce internetových stránek *holocaust.cz* se snažíme informovat nejen širokou veřejnost, ale především učitele základních i středních škol, kteří je – jak doufáme – mohou využívat při přípravě výuky. Tato propagace probíhá např. prostřednictvím různých internetových serverů a dalších médií, či rozdáváním letáků při návštěvách v Terezíně.

Potěšující je proto uspokojivá návštěvnost těchto internetových stránek, která od

jejich otevření v září 2001 strmě stoupala a nyní se – zdá se – ustaluje kolem 2-3 tisíc návštěv za měsíc. Z toho zhruba dvě třetiny uživatelů se připojují z České republiky, asi desetina ze Slovenska a zbytek z různých dalších domén. I z ohlasů uživatelů je možné vyčíst, že internetové stránky *holocaust.cz* již začaly pro české a slovenské uživatele Internetu plnit zamýšlenou úlohu: tedy být hlavním internetovým zdrojem informací o holocaustu.

Michal Frankl

ČINNOST LODŽSKÉ SKUPINY TEREZÍNSKÉ INICIATIVY

Pro vydání knihy o životě českých Židů v lodžském ghettu, kterou v roce 2000 financovala Terezínská iniciativa, věnovala malá skupina dosud žijících bývalých vězňů lodžského ghetta v roce 2001 největší pozornost přípravě odhalení pamětní desky na Židovském hřbitově v Lodži.

Návrh na umístění desky se setkal s porozuměním a pomocí Pražské židovské obce, pod jejíž záštitou a s jejíž finanční podporou se akce uskutečnila. Iniciátorem celé akce byl autor knihy Ghetto Litzmannstadt dr. Richard Seeman a pamětní desku zhotovil a věnoval zdarma pan Matouš Holý.

Skupina bývalých lodžských vězňů se několikrát sešla, aby organizačně a finančně připravila zájezd do Lodže a zajistila dopravu a ubytování. Zájezd se uskutečnil ve dnech 24. – 26. října 2001. Vysoký věk a špatný zdravotní stav bohužel neumožnily, aby do Lodže odjel větší počet členů, zájezdu se zúčastnilo pouze pět pamětníků, dva pozůstali a zástupkyně Terezínské iniciativy. Pamětní deska byla odhalena dne 25. října a Lodžská židovská obec pietnímu aktu vytvořila důstojný rámec, velkou pomoc poskytl redaktor České televize M. Karas. Odhalení pamětní desky se zúčastnili velvyslanec ČR v Polsku, zástupce Ministerstva zahraničí ČR, vojvoda lodžský, místostarosta Lodže, zástupce polského Svazu bojovníků a pronásledovaných osob, předsedové Polské a Židovské obce, pražský a lodžský rabín a členové Lodžské židovské obce. Záznam z pietní slavnosti vysílal český a polský rozhlas a Česká televize.

Po oficiálních projevech a přečtení dopisu prezidenta Václava Havla přednesli modlitbu za zesnulé lodžský rabín Symcha Keller a pražský rabín Jehuda Jesharim.

Pamětní desku umístěnou na zdi u hlavního vchodu do hřbitova odhalili český velvyslanec Jan Misiarz a jeden z nejmladších, kteří přežili lodžské ghetto, Michal Solomonovič. Na závěr položili přítomní k pamětní desce květiny.

Po pietním aktu navštívili účastníci tu část hřbitova, kde se v době ghetta pochovávalo. Je rozlehlá, zarostlá travou, křovím a býlím, hroby neoznačeny a pouze tabulka *Pole Gettowe* připomíná, že tam leží ti, kteří ghetto nepřežili. Odcházeli jsme odtamtud s těžkým srdcem, že jsme nenašli hroby svých blízkých.

Po obědě na Lodžské židovské obci jsme si prohlédli Muzeum ghetta a zašli do míst, kde jsme kdysi žili a pracovali.

O svých dojmech jsme se podělili s ostatními členy skupiny na schůzce začátkem listopadu, prohlédli jsme si fotografie Věry Štinglové a knížky, které jsme v Lodži dostali. Informovali jsme i mimopražské členy a těm, kteří projeví zájem, jsme poslali fotografie. Dohodli jsme se, že se i v roce 2002 alespoň jednou sejdem.

Na začátku svého příspěvku jsem se zmínila o úsilí lodžské skupiny vydat publikaci *Ghetto Litzmannstadt*. Na závěr bych chtěla připomenout, že kniha vyšla v nákladu 700 výtisků. Polovinu si ponechal vydavatel Ústav mezinárodních vztahů, polovinu získala Tereziánská iniciativa, která její vydání financovala.

Publikace je sestavena z dokumentů Státního archivu v Lodži a čerpala z publikací o lodžském ghettu, zejména z *Kroniky lodžského ghetta*, která zachycuje podrobně každodenní život od ledna 1941 do července 1944, a vyšla, pokud je mi známo, anglicky, polsky, německy a v ivrit.

Její významnou součástí jsou dvě desítky výpovědí bývalých lodžských vězňů zaznamenaných v Židovském muzeu v Praze. Podávají obraz nejen o životě v ghettu, ale zachycují ve zkratce i životy rodin českých Židů před holocaustem a jejich vztah k židovství, češtví, Němcům a Polákům. Je opatřena unikátními fotografiemi černobílými a barevnými a seznamem osob deportovaných z Prahy do Lodže.

Ačkoliv osudy obyvatel tereziánského a lodžského ghetta byly stejně tragické, podmínky, v nichž lidé v obou ghettech žili, se velice lišily. Kniha může proto být zajímavá i pro bývalé tereziánské vězně, nejen pro ty, kteří měli v lodžském ghettu příbuzné a přátele.

Zájemci si mohou knihu zakoupit na sněmu Tereziánské iniciativy nebo v kanceláři Tereziánské iniciativy, Jáchymova 3, Praha 1, za 90 korun.

Věra Šlesingerová

ZPRÁVA O ČINNOSTI INSTITUTU TEREZIÁNSKÉ INICIATIVY

Stalo se již tradicí, že na sněmu Tereziánské iniciativy podáváme stručnou zprávu o činnosti Institutu Tereziánské iniciativy, zařízení, u jehož zrodu stálo mezinárodní sdružení bývalých vězňů tereziánského ghetta.

Uplynulý rok byl pro Institut Tereziánské iniciativy nepochybně složitý. Dne 9. května 2001 zemřel spoluzakladatel Institutu, dlouholetý místopředseda jeho správní rady, především však odborný garant většiny projektů, Miroslav Kárný. Úmrtí Miroslava Kárného je pro Institut Tereziánské iniciativy trvalou ztrátou. S nelehkou situací, která jeho odchodem vznikla, se vyrovnáváme postupně. V daném okamžiku jsme považovali za nejdůležitější dostát závazkům, které jsme na sebe vzali podpisem smlouvy se Spolkovou republikou Německo. Bez její finanční dotace nejsme zatím schopni zabezpečit většinu odborných projektů.

Podařilo se připravit obě verze Tereziánských studií a dokumentů, byť v porovnání s předchozími roky vycházejí s jistou časovou prodlevou. V osmém svazku německého vydání uveřejňujeme 11 článků, statí a dokumentů, v šestém svazku českého vydání pak 12 příspěvků. Za přínos tohoto ročníku Tereziánských studií a dokumentů považujeme skutečnost, že v seznamu autorů se vedle pravidelných příspěvovatelů objevilo deset nových jmen. Mnozí z nich chtějí do naší ročenky přispívat i v dalších letech. Rozšíření okruhu příspěvovatelů považujeme za jeden z našich nejdůležitějších úkolů. Dlouhodobou perspektivu Tereziánských studií a dokumentů spatřujeme i v tom, že je tematicky více otevřeme. Výraznou pomoc očekáváme od ediční rady Institutu Tereziánské iniciativy, kterou chceme ustavit již v tomto roce. Nezávisle na probíhající diskusi připravujeme další ročník Tereziánských studií a dokumentů, který bude dedikován jejich zakladateli a dlouhodobému hlavnímu editorovi Miroslavu Kárnému.

V loňském roce se zvýšenou intenzitou pokračovaly práce na projektu, který jsme nazvali *Acta Theresiana*. Záměrem tohoto dlouhodobého projektu institutu je postupně vydávání základních pramenů k dějinám Tereziána let 1941 – 1945 včetně těch, které objasňují širší aspekty „konečného řešení židovské otázky“ v Čechách a na Moravě. Mezi ně nepochybně náleží denní rozkazy a sdělení Rady starších tereziánského ghetta. Jejich obsah bude odborné i laické veřejnosti zpřístupněn formou registáře, který připravila Dr. Anna Hyndráková. V současné době je k němu zpracováván nezbytný doprovodný aparát. Knižní vydání registáře denních rozkazů a sdělení Rady starších, plánované na rok 2002, bude prvním výstupem projektu. V současné době pracujeme na přípravě druhého svazku této volné ediční řady. Chceme v něm uveřejnit dokumenty o postoji československé exilové vlády a dalších exilových organizací k perzekuci Židů na území Čech a Moravy v letech 1939 – 1945 a pomoci, kterou prostřednictvím mezinárodních institucí poskytovaly deportovaným do tereziánského ghetta a koncentračních táborů. Při jeho přípravě úzce spolupracujeme s odborníky z řady renomovaných vědeckých a archivních pracovišť.

Když začal být v první polovině 90. let vyvíjen tzv. computerový program, bylo jeho hlavním cílem sestavit databázi vězňů tereziánského ghetta, která by především sloužila k přípravě pamětních knih, připomínajících pietní formou jména obětí holocaustu. Je reálné, že k doposud vydaným třem dílům Tereziánské pamětní knihy přibude další. Především zásluhou Michala Frankla výrazně pokročily práce na přípravě čtvrtého dílu, v němž budou uveřejněna jména těch, kteří byli do tereziánského ghetta deportováni z Rakouska. Ve spolupráci s Dokumentačním archivem rakouského odboje ve Vídni chceme ještě letos připravit čtvrtý díl pamětní knihy tak, aby mohl být vydán. Vlastní vydání však bude závislé na tom, jak rychle se našim rakouským partnerům podaří zajistit potřebné finanční prostředky.

V roce 1999 byla založena Knižnice Institutu Tereziánské iniciativy s cílem vydávat v této řadě práce monografického charakteru, rozsahem přesahující rámec příspěvků uveřejňovaných v Tereziánských studiích a dokumentech. Po mimořádně úspěšné práci Dr. Heleny Petrův o protizidovském zákonodárství v protektorátu v letech 1939-1941, která je již vyprodána, a studii o židovských spolcích a jejich násilné likvidaci okupačními úřady (autorského kolektivu pracovníků Státního ústředního archivu v Praze) byla Kniž-

Dokončení ze str. 5

nice Institutu Tereziánské iniciativy v uplynulém roce rozšířena o další tři svazky.

V české a anglické verzi vyšla zpráva o arizaci židovského zlata, šperků a drahých kamenů, kterou pro Smíšenou komisi vedenou místopředsedou vlády JUDr. Pavlem Rychetským vypracoval tým předních historiků. Knižní vydání zprávy, která sloužila jako důležitý materiál při mezinárodních jednáních o kompenzacích za uloupený židovský majetek, bylo pozitivně přijato domácími a zahraničními odborníky. Na podzim minulého roku vyšla v Knižnici Institutu Tereziánské iniciativy práce Lucie Ondřichové „Příběh Fredyho Hirsche“. Ta se setkala s mimořádně příznivou odezvou v recenzních rubrikách denního tisku. Pro nedostatek finančních prostředků jsme museli upustit od vydání studie Petra Bednařika o arizaci českého filmu. Zájemci o tuto problematiku se však budou moci seznámit se zkrácenou verzí jeho práce v připravovaném šestém svazku knižnice. V něm bude uveřejněna většina příspěvků z mimořádně úspěšné konference o arizaci židovského majetku v Čechách a na Moravě, kterou jsme uspořádali v roce 2000.

Obdobně jako v minulých letech jsme využili i v loňském roce možnosti zadávat a finálně podporovat výzkumné projekty, které mohou přispět k hlubšímu poznání nejen historie tereziánského ghetta, ale i tragických osudů těch, kteří z něho byli deportováni do vyhlazovacích táborů. Studentka germanistiky na Humboldtově univerzitě v Berlíně Anna Hájková začala za naší podpory pracovat na projektu „Židé z Nizozemí v Terezíně“. Jeho prvním výstupem se stal článek uveřejněný v Tereziánských studiích a dokumentech 2001. Lukáš Příbýl pokračoval v práci na projektu „Depotační transporty z Terezína do Pobaltí“, který zahájil v roce 2000 studijní cestou do Estonska. V loňském roce navštívil archivy v Lotyšsku, především v Rize. Materiály, které z těchto cest přivezl, zpracuje do rozsáhlé studie. Zamýšlíme ji vydat jako samostatný svazek Knižnice Institutu Tereziánské iniciativy. Letos bychom mu rádi umožnili cestu do Běloruska, kde by se vydal po stopách transportů, jejichž cílem se mělo stát ghetto v Minsku.

Již vzhledem k právní formě své existence (obecně prospěšná společnost) Institut Tereziánské iniciativy není a ani do budoucna nebude pracovištěm s větším počtem kmenových zaměstnanců. Jeho schopnost naplňovat účel, pro který vznikl, bude závislá na tom, na kolik naváže aktivní spolupráci s institucemi zabývajícími se stejnou či obdobnou problematikou. Našimi

nejbližšími partnery jsou a věříme, že i nadále budou – Památník Terezín a Židovské muzeum v Praze. Těší nás, že o spolupráci s námi mají zájem odborníci z akademických ústavů a vysokých škol. Na odborné konzultace k nám často přicházejí studenti, kteří se ve svých seminářích, baka-

lářských či magisterských pracích věnují různým aspektům „konečného řešení židovské otázky“. Je pro nás více než dobré, že mnozí z nich by s námi rádi spolupracovali i poté, co dokončí svá studia.

Jaroslava Milotová

UPLYNULÝ ROK V PAMÁTNÍKU TEREZÍN

Rok 2001 byl mimořádně významný jak pro Památník Terezín, tak především pro bývalé vězně tereziánského ghetta. Ve dnech 13. – 16. října jsme si připomněli 60. výročí zahájení transportů českých Židů do ghetta a koncentračních táborů. 16. 10. byl v roce 1941 vypraven první transport jednoho tisíce pražských Židů do ghetta v Lodži. Tím byla zahájena tragická cesta na smrt pro více než 80 tisíc českých Židů. Tohoto dne však také uplynulo 10 let, kdy Památník Terezín jako součást programu prvního poválečného mezinárodního setkání bývalých tereziánských vězňů otevřel expozici Muzea ghetta, kde byla pro tuto mimořádnou příležitost vytvořena expozice o historii židovského ghetta v Terezíně a jeho funkci v celku zločinného plánu na vyvraždění evropských Židů, který nacisté eufemisticky nazývali „konečné řešení židovské otázky“.

Slavnostní zahájení akcí v Terezíně se konalo 16. 10. v 11 hodin v Kulturním domě a slavnostní projev přednesl Pavel Dostál, ministr kultury ČR. Součástí dalšího programu bylo také zpřístupnění nově zrekonstruovaných prostor bývalého kolumbária a márnice, kde byly rovněž vytvořeny malé expozice vysvětlující k jakému účelu byly tyto prostory využívány za války. Pro bývalé vězně a jejich rodiny je důležité, že v rámci těchto prostor byly vytvořeny podmínky pro to, aby konkrétní oběti byly v tomto prostoru připomenuty umístěním pamětních desek. O tuto službu Památníku je velký zájem a dnes již je mnoho desek v prostoru kolumbária umístěno. Nezapomenutelné bylo rovněž představení pásma, které Jiří Vrba nazval „Divadlo za komínem“ a které nastudovali studenti brněnské Konzervatoře. Celodenní program byl korunován skutečně mimořádným zážitkem, koncertem Coco Schumann, člena legendárního tereziánského souboru Ghetto Swingers.

Jako v jiných letech konala se třetí neděle v květnu, tzn. 20. 5. 2001 v 10.00 hodin Tereziánská tryzna, které se zúčastnilo

množství bývalých vězňů tereziánského ghetta i policejní vězňice gestapa v Malé pevnosti. Tryznu zahájil předseda ÚV ČSBS, pan dr. Jakub Čermín. Hlavní projev poté přednesl místopředseda vlády ČR pan Vladimír Špidla. Po křesťanské a židovské modlitbě zazněl sbor ze 3. dějství opery Giuseppe Verdiho Nabucco. Program tryzny byl naplněn bez nejmenších problémů a k naprosté spokojenosti všech účastníků.

Také již tradičně se konala 19. 4. v 13.00 hodin v Terezíně ceremonie Jom ha Šoa, která připomíná skutečnost, že za souhrnnými čísly o počtech obětí je třeba vidět konkrétní zavražděné muže, ženy a děti. Každým rokem je při této ceremonii čteno 100 jmen lidí, kteří v tereziánském ghettu zahynuli. Tryzna se konala v tzv. Magdeburských kasárnách, v prostorách půdního divadla a zúčastnil se jí rovněž pan rabín Karol Efraim Sidon, který přednesl projev a modlitby El Male Rachamim a Kaddiš. Další vzpomínkovou akcí byla tradiční židovská tryzna Kever Avot, která se konala 9. září na Židovském hřbitově v Terezíně a u památníku u řeky Ohře, kde byl na rozkaz nacistů v roce 1944 naházen do vody popel 22 000 obětí tereziánského ghetta.

Uplynulý rok byl však pozoruhodný také tím, že v Německu proběhly dva procesy s lidmi, kteří se přímo provinili aktivním podílem na tereziánském utrpení nevinných lidí. Jednalo se o Julia Viela, který jako frekventant litoměřické zpravodajské školy SS se v březnu 1945 podílel na mučení a vraždění vězňů, přidělených na kopání protitankových příkopů. Ve druhém procesu byl obviněn bývalý dozorce Malé pevnosti Anton Malloth. Patřil k dozorcům, kteří se týráním vězňů věnovali s obzvláštní oblibou a vynalézavostí. Je velice dobře, že se podařilo oba odsoudit a jejich skutky pojmenovat jako zločiny. Zvláště u Antona Mallotha, který patřil k těm nejhorším trýznitelům, je toto odsouzení důležité. Do-

Pokračování na str. 7

Dokončení ze str. 6

konce i přesto, že skutečně potrestán být nemůže. V době procesu byl již velice nemocný a jakákoliv lidská spravedlnost byla na něj již krátká. Důležitá je však právě symbolická hodnota jeho odsouzení, která oznamuje případným dalším pachatelům podobných zvěstev to, že až do posledního okamžiku svého života budou stíháni a zločiny, jako byly tyto, nesmějí a také nezůstanou nepotrestány.

Velice nepřijemná byla zcela zbytečná tahanice o „střelnici v Terezíně“. Způsobila ji především lidská hloupost, neschopnost přijmout dobře míněnou radu a upozornění. Majitel zmíněné střelnice, terezínský občan Drábek, přistoupil na návrh majitele hotelu Helena (hotel se netěší dobré pověsti) a českého reemigranta Potůčka na společnou propagaci hotelu i střelnice. Poté Potůček vytvořil internetové stránky, ve kterých neoprávněně použil fotografie z Malé pevnosti. Tím vytvořil dojem, že celá akce je dělána v součinnosti s Památkem Terezín nebo dokonce v rámci národní kulturní památky. Vedení města Terezín i Památníku se snažilo oběma vysvětlit, jak nepřijatelná a nemorální je jejich reklama, ale bylo to marné. Celou záležitost vyřešil až přednosta Okresního úřadu Josef Pol, který jako vlastník pozemku vypověděl panu Drábkovi smlouvu a střelnici zrušil. Celá aféra byla způsobena necitlivostí obou páňů k pietnímu charakteru tohoto města a jejich hloupostí, která jim nedovolila vnímat rady, které jim byly poskytovány.

Pro další vývoj Památníku a plnění našich úkolů bylo mimořádně důležité, že Památník Terezín obdržel individuální dotaci z programu Rehabilitace Památníků, která umožnila realizaci tří hlavních a mimořádně náročných projektů. Prvním z těchto projektů bylo vybudování nové stálé expozice Muzea ghetta. Projekt byl úspěšně realizován a slavnostní zpřístupnění se konalo 26. listopadu ve 14.00 hodin. Podle ohlasů návštěvníků je tato expozice vnímána velice dobře a pochvalně. Především ti nejdůležitější, bývalí vězňové terezínského ghetta, tuto expozici velmi chválí, čehož si velmi ceníme.

Dalším z těchto projektů byla příprava České národní expozice v Osvětimi. Byl dokončen scénář expozice, což vzhledem k přísným regulím a supervizi pracovníků Státního muzea v Osvětimi nebylo zcela jednoduché. Přesto daleko složitější bylo výběrové řízení na výtvarné ztvárnění této expozice a zároveň na její výrobu a instalaci. Do užšího kola postoupily dvě firmy, z nichž ta neúspěšná se odvolala, napadla

rozhodnutí výběrové komise, které jsem potvrdil, a tím se jí podařilo zdržet uzavření smlouvy až na samý konec roku. Přesto se podařilo zahájit práce ještě v prosinci a vytvořit předpoklady pro to, aby 8. května tohoto roku mohla být slavnostně otevřena.

Poslední z těchto projektů se týká budování kapacit (především ubytovacích) pro potřeby vzdělávacího oddělení. Již v roce 2000 byl zakoupen částečně rekonstruovaný dům, zhruba 50 m vzdálený od budovy Muzea ghetta, kde by mělo vzniknout ubytování pro zhruba 25 osob, ale také seminární a společenské místnosti, pracovní lektorů vzdělávacího oddělení atd. Teprve dokončení tohoto projektu vytvoří podmínky pro to, aby se zde mohly setkat dvě skupiny mladých lidí. Především však nebudeme muset tak často odmítat skupiny mladých lidí, kteří mají zájem zúčastnit se našich seminářů, a výrazně se zlepšit pracovní podmínky našich lektorů. Rovněž organizace konferencí a dalších vědeckých akcí bude jednodušší a podmínky pro samotné účastníky daleko pohodlnější. (Památník bude prakticky soběstačný a odpadne potřeba zajišťovat ubytovací kapacity v Litoměřicích, což s sebou nese i nutnost zajištění každodenní dopravy.)

Významného pokroku bylo dosaženo v loňském roce i v oblasti vzdělávací aktivity Památníku. Rostl dále zájem o naše programy a v zásadě dosáhl svého maximálního limitu, daného jak logistickými, tak personálními kapacitami pracoviště. V rámci spolupráce s tzv. Task Force (celý název zní Task Force for Holocaust Education, Research and Commemoration) a samozřejmě i s našimi domácími partnerskými organizacemi (Židovské muzeum v Praze a Muzeum romské kultury v Brně) byl připraven pětidenní seminář pro zhruba 80 českých učitelů, kteří prošli

vstupními semináři a měli zájem svoje znalosti a dovednosti dále rozšířit a prohloubit. V rámci tohoto semináře byla přednesena řada referátů odborníků ze zahraničí a zároveň zahraniční vzdělávací experti předvedli jakým způsobem a pomocí jakých pedagogických postupů jsou mladí lidé v různých zemích světa seznamováni s holocaustem, ale především s tím, co je aktuálním poselstvím pro dnešní mladé lidi. Seminář byl pozitivně hodnocen jak samotnými učiteli, tak i našimi kolegy ze zahraničí. Dobré výsledky práce v této oblasti přispěly k pozitivnímu hodnocení České republiky v Radě Task Force a to se projevilo tím, že Česká republika bude oficiálně přijata za člena tohoto sdružení států a vlád.

Ve dnech 30. června – 6. července se konal v Barceloně kongres celosvětové organizace muzeí – ICOM. V průběhu tohoto zasedání byla zorganizována ustavující schůze nového mezinárodního výboru muzeí památníků. Oficiální název tohoto výboru v angličtině zní: **International Committee of Memorial Museums for Remembrance of Victims of Public Crimes (zkráceně IC MEMO)**. Tento nový výbor by měl tvořit platformu pro spolupráci a výměnu zkušeností mezi organizacemi, které jsou sice muzei, ale jejichž činnost je věnována výzkumu a prezentaci tragických zkušeností lidstva. Bude rovněž zprostředkovávat výměnné stáže pro mladé muzejní pracovníky a rozvíjet i další aktivity. V říjnu 2002 se bude konat v Berlíně mezinárodní konference věnovaná problematice genocid v jejich různých formách. Bude to první velká konference organizovaná tímto výborem a bude připravena ve spolupráci s Institutem Georga Eckerta a Ministerstvem zahraničí SRN.

Jan Munk,

ředitel Památníku Terezín

PODĚKOVÁNÍ

Ani v minulém roce naši členové nezapomněli, že Terezínská iniciativa je naše společné sdružení a přispěli do společné „kasy“.

Terezínská iniciativa obdržela v roce 2001 finanční dary od 416 dárců z České republiky a od 22 dárců ze zahraničí, celkem tedy od 438 dárců.

V přepočtu na české koruny dosáhly veškeré dary částky 243 421 korun. V české měně bylo poskytnuto Kč 145 362 a Kč 98 059 po přepočtu zahraničních měn.

Zvláštní dík patří (kromě těm, které jsme uvedli v našem časopise č. 20) panu Scheerovi za 2 600 německých marek (Kč 45 188), panu Davidovi z Ústí za 10 000 korun a za osm tisícových darů z Prahy a z Českého Brodu.

Všem ostatním dárcům patří neméně upřímné poděkování, neboť jistě přispěli podle svých možností. Finanční dary je možno nadále zasílat na čísla účtů u Komerční banky v Praze:

Kč – 59433011/0100

EUR – 342781234555011/0100

USD – 348331234555011/0100

Milena Procházková

Z vlastní iniciativy a jako projev zájmu a účasti umístila skupina **MLÁDEŽ PRO INTERKULTURNÍ POROZUMĚNÍ** po všechny dny na budově brněnského Hlavního nádraží, odkud transporty odjížděly, obří transparent s nápisem:

PŘED 60 LETY ODJEL Z 5. NÁSTUPIŠTĚ PRVNÍ TRANSPORT ŽIDŮ Z BRNA DO TEREZÍNA. NEZAPOMÍNEJME...

TEREZÍNSKÉ PAMĚTNÍ DNY V BRNĚ

Terezínské pamětní dny začaly vlastně již týden před jejich skutečným zahájením. Na 22. listopad svolali organizátoři tiskovou konferenci do zasedacího sálu Krajského zastupitelstva. V tento den se také uskutečnil živý vstup do vysílání BBC. Na tiskové konferenci vystoupil i krajský hejtman Ing. Stanislav Juránek.

Ve čtvrtek 29. listopadu se shromáždili všichni účastníci z tuzemska i ze zahraničí spolu se zástupci brněnské veřejnosti u pamětní desky na budově základní školy v Merhautově ulici, kde byli před šedesáti lety soustředěni židé z Brna před transporty.

Po položení kytic k pamětní desce se na nádvoří školy uskutečnil vlastní pietní akt. Byl zahájen písní o Osvětimi v podání E. Machálkové. Pak promluvil k přítomným hejtman Jihomoravského kraje Stanislav Juránek a primátor Brna Petr Duchoň.

Rabín Karol E. Sidon vyložil podobenství z Tóry o zlu a postoji k němu. Na závěr zazněl žalm El mole rachamim a Kaddiš v podání vrchního kantora ŽOB Arnošta Neufelda.

Následovala prohlídka školy a vernisáž výstavy, kterou k tomuto datu uspořádali žáci školy. Mezitím někteří z přítomných, včetně brněnského primátora, besedovali s žáky ve třídách. Ve spolupráci s ředitelstvím školy se uskutečnila výstava kreseb Helgy Hoškové, která na vernisáž přijela a později také s žáky školy besedovala.

Besedy s dětmi se zúčastnila i Antonie Militká. Připomněla dětem neblahé pocity židovských dětí, které tenkrát (ve stejném věku jak dnešní posluchači) byly vyhnány ze svých domovů a deportovány do Terezína. Zákaz docházky do školy patřil tenkrát k jednomu z nejkrutějších.

Večer maličké školní sál brněnské Konzervatoře takřka praskal ve švech při studentském představení Divadla pod komínem. (Premiéra představení se uskutečnila v Terezíně 16. října – viz mimořádné vydání našeho časopisu.)

Následující den odpoledne věnoval brněnský rozhlas celý pořad „Rendez-vous“ besedě o jubileu transportů spojené s ukázkami z tohoto divadelního představení.

V pátek 30. listopadu se konala v podvečer vzpomínková bohoslužba v brněnské synagoze.

Večer se účastníci pamětních dnů zúčastnili promítání filmu „Do cizí náruče“ v kině Art.

* * *

V sobotu a v neděli 1. a 2. prosince probíhal v Kongresovém salonku hotelu Slavia workshop o Terezíně.

Workshop proběhl za velkého zájmu hostů. Některé příspěvky zveřejňujeme.

Anna Hanusová, Brno

Při svém založení si Tereziánská iniciativa – Mezinárodní tereziánské sdružení stanovila jako jeden z cílů, že nikdy nesmí být zapomenuta památka těch, kdo nepřežili. Terezián byl do té doby v povědomí široké veřejnosti spojován s Malou pevností, Národním památkem a symbolem odboje českého lidu proti nacismu, zatímco o osudu židů spojeným s tímto městem se vědělo pramálo. Proto jsme si tehdy jako svůj první úkol uložili zřízení Muzea ghetta a jeho otevření k 50. výročí zahájení prvních židovských transportů. Tento úkol, jak je všeobecně známo, byl splněn a Muzeum ghetta otevřelo své dveře tisícům návštěvníků z celého světa. To byl ovšem jen první krok, po kterém následovalo

V samotném Terezíně si zřídila své centrum **M. E. C. C. A.**, Middle European Colony of Contemporary Arts, Středoevropská kolonie současného umění. Skupina mladých výtvarníků se usídlila v Kavalíru 6, pro nás pamětníky je tato část tereziánské pevnosti spíše známá jako Ústecká kasárna. Jejich snahou je vytvářet možnosti pro nezávislou avantgardní tvorbu různých oborů, poskytovat umělcům i pracovní prostory, dílny, ateliéry, sklářské centrum. Jak sami říkají: „Mezinárodní kulturní centrum v Terezíně má vedle tvůrčích aktivit i poslání vycházející z historické zkušenosti města, ve kterém vznikla. Všichni, co tu tvoříme (ať už výtvarně nebo jakoukoli jinou formou), si jsme vědomi historie, kterou Te-

Přežije Terezián po roce 2000?

Dagmar Lieblová

mnoho dalších. Nejdůležitějším z nich bylo patrně postupné otevírání expozic v obnovených Magdeburských kasárnách a založení Střediska setkávání s možnostmi ubytování a stravování pro skupiny mladých lidí, kteří přijíždějí do Tereziána v rámci výchovných a vzdělávacích programů. V říjnu byly veřejnosti zpřístupněny další působivé prostory – kolumbárium, márnice a stálá expozice v Muzeu ghetta.

Ráda bych se nyní zmínila o institucích a organizacích, které v současné době vyvíjejí aktivity týkající se Tereziána.

V prvé řadě je to samozřejmě **Památník Terezián**, jenž má pochopitelně nezastupitelnou úlohu.

Pro **Tereziánskou iniciativu** jako sdružení bývalých vězňů tereziánského a lodžského ghetta a židovských vězňů dalších koncentračních táborů je samozřejmě všechno, co se týká Tereziána, jednou z náplní činnosti, i když ne činností jedinou. Členové Tereziánské iniciativy spolupracují se vzdělávacím oddělením Památníku tím, že se jako „pamětníci“ účastní besed a seminářů pořádaných tímto oddělením, ať už to jsou semináře pro učitele a pedagogy či besedy s žáky a studenty. Rovněž se zúčastňují besed, které organizují dobrovolníci ze Střediska setkávání. Jde zejména o skupiny mladých lidí z Německa a Rakouska. Protože působení na mladou generaci je jedním z úkolů, které si Tereziánská iniciativa při svém založení uložila, rozhodli jsme se podporovat i finančně ty školy z České republiky, které jezdí do Tereziána a účastní se programu připraveného vzdělávacím oddělením Památníku. Tuto možnost využilo mnoho škol a ohlasy, které se objevují ve výtvarné či literární podobě, jsou pozoruhodné. Tereziánská iniciativa dotuje také každoročně výtvarnou soutěž *Cena Erika Poláka*, na památku jednoho ze zakládajících členů TI, historika a pracovníka Památníku.

Na podnět a za finanční podpory TI byly během uplynulých let umístěny na zeď Muzea ghetta v Parku tereziánských dětí dvě desky: jedna připomíná Fredyho Hirsche a druhá tři ženy, které v Tereziáně pečovaly o děti: Ottlu Kafkovou-Davidovou, Friedl Dicker-Brandeisovou a Luisu Fischerovou.

Významnou činnost pokud jde o historický výzkum skutečností souvisejících s Tereziánem, ale i o osudy židů za okupace vyvíjí **Institut tereziánské iniciativy** (dříve Nadace TI), jehož zřizovatelem je Tereziánská iniciativa. Kromě jiných publikací vydává Institut ročenku *Tereziánské studie a dokumenty*. Vycházejí od roku 1994, první dva roky vyšly německy, od roku 1996 vychází každým rokem jeden německý a jeden český svazek.

rezín v sobě nese. Chceme pomoci k novému využití josefiánské, pozdně barokní pevnosti.“ Domnívám se, že se jim to daří. Kolonie uspořádala již dvakrát Intermediální tereziánské léto, uspořádala několik výstav a koncertů v neobvyklých prostorách, např. bývalé jízdně, filmový festival, snaží se přivést na tyto pořady mladé lidi, získává i ohlas v zahraničí. (Tereziánská iniciativa, Stockholm.)

O propagaci a interpretaci hudby vzniklé za války v Tereziáně se starají hned dvě instituce: **Iniciativa Hanse Krásy** se sídlem v Hamburku, vedená Juttou Witthoefft. Její syn Kornel mívá každoročně v Tereziáně koncert z děl tereziánských skladatelů. A především pak **Nadační fond Hanse Krásy** sídlící přímo v Tereziáně, jehož spiritus agens je Gaby Flatow. Ta vyvíjí neúnavnou činnost při pořádání koncertů a organizování návštěv zahraničních umělců v Tereziáně. Jejím prostřednictvím se tak dostala do Tereziána japonská klavíristka, která pak v Japonsku zorganizovala sbírku s názvem *Křídlo pro Terezián*, a výsledkem je velice kvalitní nástroj, klavír firmy Yamaha, jenž stojí v tereziánském kulturním domě. Působivé jsou koncerty v tereziánském kostele, např. koncert na památku dětí z Bialystoku, pro všechny návštěvníky zůstane myslím nezapomenutelné Verdiho Requiem na 4. dvoře Malé pevnosti před několika lety.

Ze zahraničních organizací zabývajících se Tereziánem bych chtěla zmínit dvě. Především **Dolnosaský spolek pro podporu Tereziána** (Niedersächsischer Verein zur Förderung von Theresienstadt). Tento spolek vzniklý roku 1995 na podnět Veroniky Geier-Iwand, která nedlouho poté přišla tragicky o život, sdružuje především učitele. Svou činností chtějí přispívat k porozumění mezi národy, zachování památky obětí nacismu, působit na mladou generaci. Každoročně pořádají zájezdy do Tereziána a Lidic, kde také vykonávají prospěšné práce. Péčí a úsilím tohoto spolku byla v nakladatelství Wallstein vydána kniha tereziánských kreseb Helgy Weissové-Hoškové s českými, německými a anglickými doprovodnými texty. Putovní výstava těchto kreseb (pochopitelně v kopiích) proběhla už v mnoha německých městech, ale také v Praze, jeden exemplář výstavy je trvale umístěn v Tereziáně na půdě Magdeburských kasáren. U příležitosti těchto výstav pořádá spolek vždy besedy ve školách či jiných institucích, kterých se účastní buď autorka, nebo někdo jiný z pamětníků. Kromě knihy natočil tento spolek i videofilm *Obrázky z Tereziána* v německé, české a anglické verzi.

Pokračování na str. 10

Dokončení ze str. 9

Podobné cíle má také **Braniborský spolek přátel a příznivců Terezína** (Brandenburgischer Verein der Freunde und Förderer von Theresienstadt). Jeho místopředseda, pracovník Braniborského ministerstva školství, mládeže a sportu Karl Vogel usiluje už léta o to, aby některá z opuštěných terezínských budov byla využita mj. i jako ubytovna pro mládež přijíždějící do Terezína. Poslední schůzi týkající se tohoto problému zorganizovala **Nadace Terezín** 26. října t.r. Šlo o využití rozsáhlé budovy Žižkových kasáren, kterou my, bývalí terezínští vězni, známe jako Drážďanská kasárna. V části objektu by měla vzniknout ubytovna pro mládež se vším potřebným zázemím, jako je ubytování pro pedagogický doprovod, studovny, místnosti pro konání seminářů, knihovny apod. V další části budovy by mělo vzniknout kulturní centrum, zájem o prostory projevil např. i oddělení hudební vědy FFUK a konečně ve třetí části by měly vzniknout byty. Pro tento projekt chce

Spolek přátel a příznivců Terezína získat politickou podporu poslanců Spolkového sněmu i podporu židovských obcí v Berlíně a Braniborsku.

Tímto tématem se dostávám k závěru svého příspěvku. Jaké jsou perspektivy Terezína jako města a památníku po stažení vojenské posádky. Při zběžném pohledu by se mohlo zdát, že nevalné. Vždyť ve městě, kde žilo kdysi 6 až 7 tisíc lidí, jich dnes žijí sotva dva. Pracovních příležitostí tu je minimálně. Avšak nesmíme zapomenout na to, že Terezín je také významnou památkou vojenské architektury. Myslím si, že tak jako se Památníku Terezín podařilo oživit a uchovat památku na onu smutnou kapitolu v dějinách města a přivést tam tisíce návštěvníků, je třeba najít instituci, která by dokázala zachránit to, co se ještě zachránit dá a usilovat o to, aby se našlo rozumné využití pro tolik prázdných prostor, a tím i pracovní příležitosti, kterých se ve městě nedostává. Terezín musí zůstat, nebo lépe řečeno znovu se stát živým městem, protože jenom tak nezanikne památka na ty, co nepřežili.

„Zítřejí jedeme, synu, pojedeme transportem“

Takto nadepsal svůj deník z Terezína Egon Redlich, jeden ze 140 000 nedobrovolných a dočasných obyvatel tohoto prazvláštního zařízení, které „Vůdce daroval Židům“, jak zněl goebbelssovský propagační slogan z kamuflážního nacistického filmového pseudodokumentu o terezínském ghettu. Mnohem výstižnější charakteristiku podává pokyn z porady, kterou svolává zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich v září 1941 na Pražský hrad k „řešení židovského problému“ v protektorátě. Rozhodnutím nejvyššího grémia nacistických pohlavářů v okleštěném zbytku Československa – které bylo mimochodem učiněno mnoho měsíců před pověstnou poradou ve Wannsee, kde oficiálně poprvé bylo formulováno tzv. „konečné řešení“ – měli být postupně soustředěni všichni čeští a moravští Židé v pevnostním městě Terezíně a poté, předběžně zdecimováni „přirozenou“ smrtí, odesláni dál, do vyhlazovacích táborů na východě, především do Osvětimi. Instrukce pro organizaci prvních „Aufbaukomand“ (pracovních skupin) zněla, možná i záměrně, dvojsmyslně: „Die Juden haben sich die Wohnungen in die Erde hinab zu schaffen“ – židé ať si postaví byty dolů pod zem. To už se pomalu ale zřetelně schylovalo k tragické tečce za tisíciletou historií židovské komunity v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, o odtrženém Slovensku a Podkarpatské Ukrajině nemluvě.

V těchto dnech si připomínáme 60 let od zahájení deportací českých a moravských Židů do Terezína (psáno v minulém roce – pozn. redakce). Cyklus vzpomínkových

akcí začal v polovině října v Praze slavnostním koncertem v Rudolfinu, pokračoval setkáním v Terezíně, ČT uvedla dokument K. Fuxy „Brno, město bez Židů“, na přelomu listopadu a prosince proběhl čtyřdenní program v Brně. Úvodem k němu bylo ve čtvrtek 29. listopadu pietní shromáždění v místě, odkud byly transporty z Brna vypravovány (ZŠ v Merhautově ul.), týž den večer sehráli studenti dramatického oddělení v sále konzervatoře představení „Divadlo pod komínem“, pásmo z programů terezínských kabaretů. Pravidelná páteční bohoslužba v brněnské synagoze byla věnována vzpomínce na zahynulé a večer v kině Art se promítal film „Do cizí náruče“ o záchraně 10 000 židovských dětí. Sobotní koncert v aule JAMU byl sestaven z děl terezínských skladatelů, po dva dny v sobotu a v neděli 1. a 2. prosince se v hotelu Slavia uskutečnil workshop na téma „Terezín – minulost, přítomnost a budoucnost“.

Terezínem prošlo na 74 000 českých a moravských Židů a zhruba stejný počet tam byl deportován z dalších okupovaných evropských zemí i z Německa. Jen z jižní Moravy bylo vypraveno v letech 1941 až 1943 do Terezína 12 velkých transportů, z nichž každý měl zpravidla 1 000 osob, další byli deportováni jednotlivě nebo v menších skupinách. Pro srovnání, v samotném Brně bylo registrováno k 1. říjnu 1939 přes 9 000 „židů vyznávajících židovské náboženství“. Táž úřední statistika k 30. dubnu 1945 uvádí v Brně 804 osoby židovského původu. Diskriminační opatření pro židovské obyvatele protekto-

rátu začala být zaváděna prakticky okamžitě po 15. březnu 1945. Obyvatelé protektorátu se ihned rozdělili do tří kategorií. Na vrcholu stáli tzv. říšští občané (Reichsbürger), tj. ti, kdo byli prokazatelně z „německé nebo příbuzné krve“ a osvědčili bezvýhradnou loajálnost k Říši a Vůdci, jen oni byli nadáni plnými politickými právy. Dále zde byli němečtí státní příslušníci (Reichsangehörige) „z cizí krve“ (artfremd) a konečně na chvostu protektorátní státní příslušníci, tedy všichni ostatní včetně Židů. Posledně jmenovaní začali být záhy zřetelně oddělováni a vydělováni na základě protizidovských opatření, která formulovala sama protektorátní vláda. Začalo to zákazem výkonu činnosti neárijských lékařů a advokátů ještě v březnu 1939 a jak šla doba, šroub se utahoval čím dál tím víc. Za Žida podle norimberských zákonů byl považován každý, kdo měl alespoň tři židovské prarodiče, tj. ty, kdo byli členy nějaké židovské obce. Židé byli po povinné registraci přestěhováni a sestěhováni, některá města (na Moravě např. Hodonín) se tak stala časem „Judenrein“, tedy „židů prosta“. Židovský majetek byl zabavován nebo „dobrovolně“ přenecháván, do židovských obchodů, živností a továren byli jmenováni důvěrníci (Treuhänder) z řad německých privilegiistů a to vše byl jen počátek. Některá z postupně zaváděných opatření musí připadat např. dnešní mladé generaci (a pro ni zejména jsou tyto řádky určeny) naprosto neuvěřitelně. Jen namátkou: v září 1940 pražský magistrát zakázal všem Židům vstupovat do městských lesů, již od července se nesměli vozit na vltavských parnicích, při použití el. dráhy směli Židé cestovat jen v zadním voze, měl-li

Pokračování na str. 11

Dokončení ze str. 10

dvě plošiny, jinak vůbec, Židé směli nakupovat jen v určených obchodech, a to od 11.00 do 13.00 hodin a od 15.00 do 16.30, totéž se týkalo i jejich árijských zaměstnanců, měli-li ještě nějaké. Na podzim 1941 vešlo v platnost nařízení o povinném označování.

„Židům, kteří dokončili šestý rok života, jest zakázáno objevovat se na veřejnosti bez židovské hvězdy. Židovská hvězda pozůstává z šesticípé hvězdy velikosti dlaně ze žluté látky černě vyložené s černým nápisem Žid (Jude), jest ji nositi viditelně na levé straně prsou oděvu pevně přišitou,“ zněl §1 říšského policejního nařízení z 1. 9. 1941. Protektorátní Židé měli již od roku 1940 povinně označené občanské legitimace (Kennkarten) písmenem „J“.

Je nejvýše užitečné si vybavit tyto zvrácenosti v nakládání s lidskými bytostmi, kdykoliv uvidíme na ulici nebo v televizi vztyčenou pravici, uslyšíme zvučné „Nic než národ“, či perkuse skupiny „Judenmord“. Leč to vše byl jen zdoluhavý a důkladný prolog ke konečnému řešení. Od podzimu 1941 se daly do pohybu železniční vagóny a jejich monotónní klapot se ozýval ještě v březnu 1945! O několik týdnů později válka skončila, ale zpět se z tisíců vraceli jen jednotlivci. Odhaduje se, že Terezín přežilo asi 3 500 lidí, do Brna a okolí se vrátilo několik set.

Letošní výročí (2001 – pozn. redakce) již podruhé za deset let shromáždí ještě žijící pamětníky. Mnozí přijedou ze zahraničí, dost možná, že již naposledy, řada bude zastoupena už jen svými potomky, pokud měli to štěstí. Všem jim, ale především

těm, kdo budou chybět, protože před desítkami let na ně připadla jen jízdenka tam – bez zpátečního lístku, napsal Arnošt Lustig před několika lety toto vyznání:

„Jsou obsaženi v zemi a v stromech a v mechu, jako je obsažena vůně ve větru, vlhkost ve vodě, teplo v paprsku slunce. Stromy nesou v listech jejich dech, hlína je zárodněná jejich masem, krví a kostmi, jejich ruce daly tvar zahradám, polím a domovům, obrazům v bytech, nábytku, svícům a svícím. Stovky a tisíce židovských rodin, které obohatily zem, jako zem obohatila je, protože tu pracovaly a žily a protože člověk nemůže o mnoho víc než žít a snít a pracovat.“ (Dům vrácené ozvěny, 1995.)

Petr Weber,
předseda Židovské obce
Brno

TEREZÍN: zlý sen, skutečnost, nebo úděl?

Pohled zpět

Šedesát let je časové rozpětí několika generací. Bylo mi tenkrát necelých dvanáct let, a přesto jsou vzpomínky na ta léta stále živé. S přibývajícimi léty jsou stále živější a naléhavější. Vracejí se při nejrůznějších příležitostech, přinášejí s sebou pocity, jež tehdy provázely to, co se kolem nás a s námi dělo: napětí, úzkost a strach, avšak i mladistvou radost a pubertální rozechvění.

Časový odstup tří generací mi dává dnes možnost zamyslet se nad osobními zkušenostmi, jimiž jsem prošel v době dospívání, nejen jako subjekt, který byl vystaven dlouhodobým traumatickým zážitkům, nýbrž i jako klinický psycholog, který si snad podvědomě zvolil toto povolání, aby se mohl v průběhu času s nimi vyrovnat mimo jiné tím, že po desetiletích mlčení a potlačování začal o svých zážitcích přednášet a psát, jakož i pomáhat těm, kteří podobná traumata v mládí prodělali. Dlouhá doba, jež uplynula od mého jedenáctiměsíčního pobytu v terezínském ghettu a následujícím šestnáctiměsíčním strádání v rodinném táboře českých židů v Birkenau, v Osvětimi a posléze v Buchenwaldu, mi dává možnost kriticky zhodnotit vliv tohoto období na můj další život a zamyslet se z hlediska člověka, který překročil sedmdesátku, nad zápornými, avšak i kladnými následky těchto jedinečných životních zkušeností pro další průběh života. Pobyt v Terezíně a v koncentračních táborech patří k mezním životním situacím, dle významného vídeňského psychiatra Viktora Frankla vystavuje jedince dlouhodobé zátěži (stresu), jež může vyvolat posttraumatický stresový syndrom (PTSS), projevující se především chronickou únavou, úzkostí a depresí. Dříve jsme se častěji setkávali s pojmem KZ syndrom, syndrom koncentračního tábora, který má symptomy podobné. Frankl rozpracoval svůj psychotherapeutický systém během pobytu v koncentračních táborech a své zkušenosti uložil do řady populárních i odborných spisů.

Zmiňuje se také o existenciální krizi, do níž se někteří mohou dostat, když vlivem dlouhodobého traumatu ztratili smysl svého života. Vyskytují se také krize identity, problémy s nacházením sounáležitosti k národu, společenské skupině či k náboženskému společenství.

Jsem vděčný za to, že jsem přežil svou smrt o šedesát let a že mohu dnes ve svém rodném městě tímto svým vystoupením prokázat úctu svým rodičům a bratrovi, kteří byli odtud společně se mnou deportováni do Terezína a později zahynuli 11. července 1944 v plynových komorách v Birkenau. Při této příležitosti se chci zamyslet nad tím, co pokládám po svých životních zkušenostech v životě za důležité.

Dovolte mi nejprve uvést několik osobních údajů. Bydleli jsme v Brně nejprve ve Špilberské ulici, pak na Obilním trhu a nakonec na Ponávce vedle synagogy. Zpíval jsem v ní ve sboru. V roce 1941 do našeho třípokojového bytu přistěhovali další dvě rodiny. Tatínek pracoval v prvním poschodí v pasáži, jež spojovala náměstí Svobody s Panskou ulicí. Maminka byla s námi, s mladším bratrem Tomášem a se mnou, doma. Jezdili jsme několikrát do roka k babičce a dědečkovi do Uherského Brodu. Chodil jsem do židovské školy U městského domu a pak necelý rok do gymnázia v Hybešově ulici.

Byl jsem první syn a první vnuk v rodině. Mé první roky byly idylické. Záhy se však začalo smrákat, nejprve v dáli v Německu, pak v Sudetech, a když mi táhlo na devátý rok, i v Brně. Otec ztratil záhy zaměstnání a musel pracovat na stavbě Maloměřického nádraží. Už v roce 1940 nás německý majitel vypověděl z moderního bytu na Obilním trhu. Diskriminace židů se rychle vyhrcovala: izolace, žlutá hvězda na kabátě, zákaz večerního vycházení, stále tísnivější omezování osobní svobody a možností učení a kulturního využití.

Vzpomínám si, že jsme si s bratrem občas hráli na velkém dvoře mezi domem Na Ponávce a Na Kolišti. Naše hry bývaly často přerušovány nadávkami a posměchem německých dětí. Několikrát jsme se utkali s tlupami nacistických výrostků, kteří nás ohrožovali, nadávali nám a zahrnovali nás výsměchem. Když jsme se začali bránit, hrozili, že nás udají Gestapu.

S lítostí a smutkem se snažím rekonstruovat to, co prožíval můj tatínek v oněch pohnutých dobách. Víím jen, že jsme měli s mlad-

Pokračování na str. 12

Pokračování ze str. 11

ším bratrem Tomášem odjet do Anglie 12. března 1939, že „lifty“ s naším vybavením byly odeslány a že jsme měli hotové doklady a letenky. V poslední chvíli však otec náš odlet zrušil, protože nechtěl trhat rodinu. Jako přesvědčený humanista a masarykovec nemohl uvěřit, že by se tak kulturní a vyspělý národ jako Němci mohli dopustit takových zločinů, o nichž se začaly šířit zprávy. Se slzami v očích si uvědomuji, jak mu asi bylo, když ho v červenci 1944 v Birkenau nacistický vrah Buntrock poslal zpět do tábora ze zástupu mužů, kteří se na poslední chvíli hlásili do transportu, a tím ho odsoudil na smrt.

Koncem roku 1941 se proslýchalo, že začnou jezdit transporty do Terezína. Přišli jsme na řadu v březnu 1942. 23. března jsme odjeli transportem Ad do Terezína, poté co jsme strávili noc v budově školy v Marhautově ulici. Při odchodu z bytu řekl tatínek sousedům, že se jistě do tří měsíců vrátíme. Byl zřejmě nevyčísitelný optimista, anebo to alespoň předstíral, aby utišil pocity viny nad tragickým rozhodnutím neposlat děti do Anglie.

Moje dětství takto předčasně skončilo. Záhy jsem se musel vyrovnávat se situacemi, jimž byli vystaveni dospělí.

S přibývajícím věkem se počet připomínkových dní v kalendáři zvětšil, pozornost se častěji zaměřila na podněty, jež souvisejí s Terezínem. Ve vzpomínkách, ve fantazii nebo ve snech se znovu objevují výjevy z oněch dob: mrtví hovoří, zaniklé budovy a místnosti se znovu vynořují, výjevy se promítají před očima. Jako bych se vrátil do těch let a znovu prožíval to, co tenkrát bylo. Smutek, lítost, výčitky svědomí, radost z opětného setkání, nereálná naděje, to vše znovu přichází a mizí. Kus těžkého života se opakovaně vrací ve vzpomínkách, životní fáze, která jakoby zázrakem našla pokračování ve zcela jiném směru, než bylo předurčeno. Vzkříšený život, jenž se po tragickém zásahu osudu začal znovu rozvíjet, osudová amputace našeho životního běhu provázená ztrátou nejbližších v období dospívání, dala našemu životu jiný směr. Nastalo období hledání ztracených návazností a nového smyslu života, období dohánění zameškaného a utváření nové kapitoly osobní historie. Hojení ran amputované minulosti si vyžádalo řadu let, většina z nás však ve svém osobním i pracovním životě dosáhla mnohého a můžeme zde dnes s uspokojením konstatovat, že ti, kdo přežili, zvítězili přesvědčivě nad těmi, kteří je chtěli zničit.

Terezín přetval v mých vzpomínkách nejen jako zlý sen, nýbrž také jako idealizovaná epocha rozvíjejícího se mládí v podmínkách, jež nutily k předčasnému vyžrání. Zlý sen přechází do blahých vzpomínek prvních záchvěvů lásky, prvních přátelství, prvních dobrodružství a hlubších zamyšlení nad životem. První básně, deníky a zápisky jsou dosud živým dokladem těchto vzdálených let.

Často vzpomínám na život v kolektivech v dětském domově L 417. Prožil jsem tam řadu měsíců na pětce pod vedením Franty Mayera. Později jsem byl na devítce ve skupině hochů vedených Ernou Erbanem. Byla to vzrušující doba: život v kolektivu, tajné vyučování na půdě, kde nás učili vynikající pedagogové dr. Zwicker, profesor Eisinger a pan Kohn, toulky po ghettu, návštěvy u maminky a u tatínka, setkání s novými transporty, jež většinou za několik dní odjížděly někam na východ. Náš pobyt v terezínském ghettu začal náhle a nečekaně také skončil. 15. prosince 1943 jsem odjel s rodiči a s bratrem transportem Dr do Birkenau. Skončilo životní intermezzo, přechod mezi idylickým mládím v Brně a pekle, jež na nás čekalo v Osvětimi. Zůstaly mi po něm četné vzpomínky a nesmazatelné pocity.

Od minulosti k současnosti

To vše se odehrálo v dávné minulosti, kterou si dnes připomínáme. Bylo to v minulém století a za těch šest deseti let se toho mnoho změnilo v nás i kolem nás. Každým rokem se počet těch, kdo prožili deportaci židů z Brna do Terezína a odtamtud někam na východ, zmenšuje. Ti, kdo dosud žijí, zestárlí a mají za sebou život natrvalo poznamenaný válečným traumatem a předčasnou ztrátou těch nejbližších.

Po osvobození jsme znovu začali žít bez hranic vytyčených příkopy či ostnatými dráty nabitými elektřinou. Vraceli jsme se do vlasti, ze které jsme byli před lety vyhnáni. Hledali jsme starý domov a někoho z blízkých. Po několikaleté přestávce jsme se snažili nějak navázat na násilně přerušenu kontinuitu našeho života. Setkali jsme se s dřívějšími přáteli a snažili se jim vyprávět o tom, co jsme prožili. Nemohli to plně pochopit, i když jsme použili stejný jazyk. Tvářili se nechápavě, jako by obsah našeho sdělení přesáhl možnosti jejich chápání. Na hřbitovech jsme našli hroby některých předků, jiné byly zrušeny. V našich bytech bydleli cizí lidé, řada domů blízkých příbuzných byla zničena bombardováním nebo boji na frontě. Vznikl nový svět a bylo nutno v něm hledat vlastní místo.

Nejtěžší bylo navázání zprerhaných tradic a nalezení své identity ve společnosti, z níž převážná většina židů zmizela. Život ve svobodě znamená nést odpovědnost za vlastní život, volit mezi různými možnostmi bez poradního hlasu rodičů v době dospívání. Rozhodl jsem se pro vzdělávání a pro život ve staré vlasti. Jiní se rozhodli z vlasti odejít, často co nejdál, aby nabrali odstup od bolestné minulosti a začali znovu v odlišném prostředí.

Znovu nabytá svoboda netrvala dlouho. Nestáčil jsem ani dokončit studium na gymnáziu v Uherském Brodě a byl zde „Vítězný únor“. S dosud nezhojenými ranami z traumatických válečných zážitků jsem byl vystaven novým omezením tak těžce nabyté svobody. Dostal jsem se na univerzitu, kde jsem se stal svědkem násilného šíření ideologie, která si osvojovala monopolní moc, jež jí nepříslušela. Začali dělat rozdíl mezi těmi, kdož jí stranili, a těmi, kteří jí nepřijali. Židům bylo některými vytykáno, že komunismus šíří, jinými, že jej zradili, a vyskytli se i lidé, kteří tvrdili, že židé vždycky šířili kapitalismus. Procesy v roce 1952 mi znovu připomněly, že ač se nás vrátilo málo, můžeme se stát objekty kolektivní nenávisti. Stal jsem se svědkem nové vlny antisemitismu ve společnosti s mizivým počtem židů. Kádrová diskriminace nacházela stále jemnější metody, aby omezila vliv těch, kteří chtěli i nadále svobodně myslet a žít bez předem stanovených omezení.

Terezín a to, co po něm následovalo, otráslou mou vírou. Vyčítal jsem Bohu, že připustil, aby moji poctiví rodiče společně s deseti letým bratrem Tomášem zahynuli za nelidských podmínek v plynových komorách v Birkenau. Marně jsem se snažil dopátrat hlubšího smyslu zahubení šesti milionů židů za druhé světové války, kladl jsem si opakovaně otázku, jaký je význam poválečného židovství ve vlasti a jinde a jaká je jeho budoucnost. Vznik státu Izrael v roce 1948 mi přinesl pocit ulehčení, když jsem si uvědomil, že existuje země, kde by se mnou v případě, že bych se v ní chtěl usadit, zacházeli jako s rovnocenným občanem bez zjevných nebo skrytých předsudků. Zvolil jsem opět možnost dalšího vzdělání ve vlasti před cestou do země, v níž by uskutečnění mých životních cílů bylo sotva možné.

Každá volba má své následky. Vzpomínám si, že při přijímacích pohovorech na Vysoké učení technické v Brně, kde jsem chtěl stu-

Pokračování na str. 13

Pokračování ze str. 12

dovat chemii, se mě zástupce techniky znenadání zeptal: „To chcete studovat organickou chemii a pak jít do Izraele, abyste tam našli látku, kterou by lepili límce u košil?“ Tato otázka mě velmi překvapila, hluboce se mě dotkla a vyvolala ve mně bolestné vzpomínky na minulost. Ptal jsem se sám sebe, zda budu muset v jiné formě znovu prožít to, co jsem už jednou prožil. V těch letech jsem se zúčastnil schůze bývalých vězňů Buchenwaldu, kde jsem strávil poslední měsíce války. Přečetli tam zoufalý dopis bývalého předsedy Zemského národního výboru Loubala, v němž žádal bývalé spoluvězně, aby mu pomohli dostat se z vězení, do něhož jej uvrhli političtí odpůrci. Rozpředla se diskuse, jež mne roztesknila. Mluvílo se o tom, zda lze toto vězení nazvat koncentračním táborem, a přítomní dospěli k názoru, že tentokrát jde o tábor pracovní a že pisatel dopisu politickou převýchovu potřebuje. Odešel jsem s pocitem skleslosti a zklamání. Uvědomil jsem si, že předsudky mohou být různé a že si neustále vyžadují mnoho obětí. V době studií na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity jsem byl několikrát vyšetřován StB v souvislosti s útekem kolegy na Západ. Výsledky ve mně vyvolaly smutné vzpomínky na válečné útrapy, zvláště když v jejich průběhu byl několikrát připomínán probíhající proces se Slánským.

Kosmopolitní Praha mi dala další impulzy při hledání identity. Dostal jsem se do velkoměsta, v němž žili vedle sebe lidé z různých koutů republiky, s rozličnými názory a přesvědčením, věřící i nevěřící. Začal jsem se zajímat o to, co je v životě důležité a co ne, jaké jsou základní hodnoty života a co mají různá náboženství společného. Dospěl jsem k názoru, že ve jménu Boha docházelo v dějinách lidstva k přechetným pohromám a tragédiím, při nichž zahynuly miliony lidí jen proto, že věřili v něco jiného než protivníci a že nemohli nebo nedovedli vyjádřit to, v čem se jejich víry shodují a co považují za podstatné.

Založil jsem rodinu s ženou jiné víry, máme dvě dcery. Snažíme se dospět k dosažitelné míře tolerance a k jakési syntéze podstatných znaků židovství a křesťanství. Je to složitá cesta, je třeba překonat mnoho vštípené přecitlivělosti, jsem však přesvědčen, že pro budoucnost Evropy je podstatná, ne-li jediná.

Terezín, Birkenau a Buchenwald zanechaly trvalé jizvy na duši. Jednou z nich je strach, jistá nedůvěra a úzkost spojená s předvídaním budoucnosti, jež je často intuitivní až iracionální. Vypozoroval jsem, že přibližně v rozmezí dvanácti let se vyskytly závažné politické události, jež výrazně ovlivnily můj další život. V roce 1944 zahynuli moji rodiče s bratrem, v roce 1956 se odehrála revoluce v Maďarsku a v roce 1968 se přivalila pohroma z Východu k nám. Uvědomil jsem si tenkrát s bolestí, že všechny ideologie šířené ohněm a mečem jsou nesprávné a škodlivé. Po invazi vojsk Varšavské smlouvy jsme se rozhodli odejít z vlasti. Připomněl jsem si otcovu nerozhodnost v kritické životní situaci a nechtěl jsem jeho chybu opakovat. Odešli jsme do Nizozemí, do země, jež se vyznačuje tradiční tolerancí a vlídností k imigrantům. I zde jsme se také setkali s hranicemi a bariérami, jež většinou skrytě ovlivňovaly náš život. Uvědomili jsme si, že život emigrantů patří k mezním životním situacím a že se v nové vlasti můžeme setkat s jemnou diskriminací, jíž bývají v různých zemích vystaveni přistěhovalci. Přesto jsme dali přednost svobodě pohybu a vyjadřování, což je dle mého názoru jedna ze základních potřeb člověka.

Současnost a budoucnost

Zijeme na počátku nového století a tisíciletí. Čas udělal předěl v osobní historii žijících, odstup od minulosti se zvětšil, budoucnost se přiblížila a s ní jedna z mála životních jistot – smrt. Máme za sebou přemnoho zážitků, jež se navršily na to, co jsme před šedesáti lety prožili v Terezíně a po něm. Dojmy, zkušenosti a pocity z uplynulých šedesáti let však nestačily překrýt to, čím jsme museli za války projít. Počet let, kterých jsme dosáhli, nám dává možnost ohlédnout se do minulosti, zamyslet se a hodnotit. Ve stáří se život jakoby zrychluje, jsme pomalejší a méně hnáni časem a stanovenými termíny. Náš život se nicméně i v této životní fázi rychle zaplnil, přičemž rychlosti a energie pozvolna ubývá. Různé činnosti, společenské závazky a nečekané události spojené s povinnostmi nám někdy nedopřávají klid nutný k hlubšímu zamyšlení nad minulostí, současností a budoucností. Naše životní závěť se často omezuje na notářský dokument či příběhy, jež vyprávíme vnukům.

Co nám zůstalo z minulosti? Zvýšená bdělost a ostražitost vůči všemu, co se děje kolem nás, obavy a jistá nedůvěra, někdy zádušnost, zvýšená citlivost a zranitelnost.

Co se vlastně děje kolem nás? Je toho mnoho a vše se stále rychleji mění, přičemž se míra naší přizpůsobivosti zmenšuje. Stačíme toho sledovat čím dál tím méně a nezbyvá, než uchýlit se k moudrosti stáří a smířit se s odvěkým během věcí.

Jedna věc nám však zůstává ležet na srdci: osud židů ve světě, osud národa, jenž byl za minulé války v Evropě téměř vyhlazen, čehož byli mnozí z nás svědky. Po padesáti letech se zvětšila vzdálenost mezi diasporou a Izraelem a poválečná volba každého z nás se stala definitivní. Osud židů v různých zemích a v Izraeli obzvlášť nám nezůstal lhostejný. Zhanobené náhrobní kameny na různých židovských hřbitovech v nás ožívují rány minulosti stejně tak jako takřka každodenní činy vrahů a sebevrahů na různých místech Izraele. V tomto roce zašla nenávisť vůči Izraeli tak daleko, že dosáhla hranic absurdnosti, když byla tato země na mezinárodní konferenci v Durbanu obviněna z rasismu a sionismus srovnáván s fašismem. Tyto události vyvolávají nejen pocity zármutku, zklamání a trpkosti, ale vybavují také staré palčivé otázky a problémy, jež dosud nejsou uspokojivě vyřešeny. Jaký je smysl všech obětí, jež musel židovský národ přinést? Je snad jeho posláním přinášet oběti a upozorňovat lidstvo na skutečnost, že se ocitá na osudovém rozcestí? Proč se lidé nepoučili z toho, co se před šedesáti lety odehrálo a proč přetrvává antisemitismus v různých podobách v různých zemích i tam, kde židé nežijí? Zvyklo si snad lidstvo na to, že bezbranní židé šli bez odporu do nacistických plynových komor za zpěvu české hymny a Hatikvy? Nemohou si titíž lidé zvyknout na myšlenku, že mladí Izraelci se rozhodli aktivně bránit svůj život a budoucnost?

Úděl židů je zvláštní: jsou obdivováni i nenáviděni, tolerováni a diskriminováni, dokázali vyniknout i žít v prostřednosti. Ti, jimž se podařilo přežít, si udrželi jisté hodnoty, víru v sebe a budoucnost. Co je tedy pravou příčinou dosud přetrvávajícího antisemitismu? Je to snad skutečnost, že židé, jeden z nejstarších národů na zeměkouli, v průběhu dějin nezauklili, že přežili tisíciletou diasporu a že se dokázali vrátit do své staré vlasti a vybudovat si v ní nový domov? Je to snad jejich víra, která přežila opakovaná pronásledování, která vzbuzuje u některých nenávisť? Anebo je to snad tím, že židé během dějin nezůstali nenápadnou menšinou, nýbrž poskytli světu řadu vynikajících vědců, umělců, politiků a finanč-

Pokračování na str. 14

Dokončení ze str. 13

níků? Antisemitismus patří ke zhoubným sociálním jevům současnosti a je třeba hledat cesty k jeho vymýcení.

Žijeme v kritické době, kdy se rozhoduje nejen o dalším osudu židů a Izraele, ale celého lidstva. Svět se ocitl na rozcestí. Je třeba si přát, aby se lidé konečně poučili z toho, co přinesly předsudky a z nich vyplývající nenávist. Je nutné hledat to, co mají různá náboženství společné, a vytvořit takto základ k moderní chartě lidstvi. O rozdílných názorech a tradicích různých náboženství je

nutno diskutovat. Z textů Starého a Nového zákona i z Koránu je nutno vymýtit ty pasáže, jež nabádají k nenávisti a k násilným činům vůči jinověrcům. Pak teprve bude otevřena cesta každého věřícího k témuž Bohu, který už nebude hlavní příčinou smrti mnohých, jak tomu je dosud. Je třeba nepřestávat doufat, že toto století zaručí přeživším holocaust i jejich potomkům lidskou důstojnost a rovnoprávnost jak v diaspoře, tak v Izraeli, že lidstvo konečně pochopí podstatu jejich poselství a že se zmizením iracionálního antisemitismu se konečně změní odvěký úděl židů.

Jiří Diamant

S lidmi, které bychom měli znát

FELIX KOLMER – ČLOVĚK NA SVÉM MÍSTĚ

Vredakční radě jsme si řekli, že budeme v našem časopise postupně představovat osobnosti, které mají blízký vztah k Tereziánské iniciativě. Seriál jsme zahájili rozhovorem s předsedkyní TI Dagmar Lieblovou, ve dvacátém čísle dostala slovo světoznámá cembalistka Zuzana Růžičková a do třetice představujeme prof. Felixe Kolmera, jednoho z neaktivnějších členů a funkcionářů židovského hnutí. A to nejen u nás, ale i v sousedních zemích.

Felixi, můžeš našim čtenářům povědět, jak jsi se stal zahraničním diplomatem politických vězňů a později i nuceně nasazených?

Někdy koncem roku 1989 jsem zašel na obvodní výbor Svazu bojovníků za svobodu za Robertem Bartkem. Ten mi navrhl, že bych měl v organizaci, která usiluje o nové poslání, něco dělat. Já na to – proč ne. Skončil jsem práci ředitele jednoho výzkumného ústavu, kde jsem pracoval 42 let a s nímž jsem stále v dobrém přátelském vztahu. Tak jsem se stal členem Českého osvětivského výboru. Jeho členem byl také tehdejší předseda Tereziánské iniciativy Hanuš Schimmerling. Ten si mne tam všiml a já se tak stal členem další táborevé skupiny.

To ovšem byla a je jen část tvé aktivity?

Stále se zabývám svou dřívější odborností, učím dva předměty na fakultě, pravděpodobně jsem nejstarší ze všech kantorů – je mi osmdesát let.

Vraťme se teď k tvé činnosti v ČSBS.

Pro mne to byl zcela nový svět, který jsem objevoval hlavně pro sebe, a to nejen v Tereziánské iniciativě a v osvětivském výboru, ale také ve vedení židovské obce, kam mne na její požádání vyslala Tereziánská iniciativa. To byla oblast, o níž jsem také do té doby téměř nic nevěděl. Ve své vstupní řeči jsem prohlásil, že chci hájit zájmy bývalých vězňů, protože jsem viděl, že ve vedení obce nikdo takový není.

Jak je tomu s tvým židovstvím?

Narodil jsem se v pražské židovské rodině, která byla velmi liberální. Do synagogy jsem chodil s rodiči maminky jen na velké svátky. Na vysvědčení jsem měl vždy uvedeno, že jsem náboženství mojžišského nebo izraelského. Na žádost vídeňské části naší rodiny se konalo také moje barmicva.

Tvé židovství je tedy jednoznačné.

Uvědomoval jsem si tuto skutečnost neustále, nejen v koncentračních táborech, ale také po osvobození i při činnosti pro obě táborevé skupiny. Zvláště pak při jednáních v Bonnu, kam byl náš svaz v roce 1997 pozván na jednání s politickými stranami o odškodnění. Pozvání zorganizoval poslanec Bundestagu Günter Verheugen. Protože jsem v naší čtyřlenné skupině nejlépe mluvil německy, stal jsem se jejím mluvčím. Setkali jsme se se všemi politickými stranami. Při jednáních jsme brzy poznali, že odškodnění není možné, protože v Německu platnost zákona skončila.

Museli jste tedy hledat jiná řešení.

Během jednání mě napadlo, že by místo odškodnění mohlo jít o humanitární pomoc. Jenže ta by nesměla zatížit německý rozpočet. V té době končila jednání o česko-německé deklaraci a již se vědělo, že bude zřízen Fond budoucnosti, do něhož německá vláda vloží daleko větší finanční prostředky než česká vláda. Při jednání s představitelem CDU jsem navrhl, aby německá vláda prostřednictvím česko-německého Fondu budoucnosti začala vyplácet finanční částky obětem nacismu v České republice. A tak se zrodila idea, která teď funguje a bude fungovat deset let. Konec jednání byl na tiskové konferenci v Bundestagu, které předsedal poslanec Verheugen a já se jí zúčastnil za českou stranu. Ve svém vystoupení jsem také řekl, že přes všechno strašné, co jsem prožil a viděl, necítím vůči Němcům žádnou zášť. Tato slova vyvolala ohromný ohlas v médiích, zejména v televizích, a dlouho se to tam udrželo. Když začalo jednání o odškodnění za nucenou a otrockou práci, navrhl naše ministerstvo zahraničí, abych se stal členem české delegace. Práci v komisi mi umožnila skutečnost, že jsem byl po dlouhá léta ředitelem odborné komise UNESCO pro fyziku. Mám značné zkušenosti z mezinárodních jednání. Dříve jsem však jednal v technické sféře a teď jsem se musel dostat do politické diplomacie, orientované na bývalé vězně nacismu a totálně nasazené.

Ale doma, v SOPV a v ČSBS se příliš často neprojevuješ.

Myslím, že je to tak správné. Působím převážně v zahraničí, po dohodě ministerstva zahraničí s americkými advokáty hájícími zájmy vězňů a totálně nasazených jsem byl určen, abych po celou dobu jednání ovlivňoval německé sdělovací prostředky, kde jsem často vystupoval a publikoval v různých pořadech a v tisku. U nás o těchto událostech informovali převážně zástupci ministerstva zahraničí. Oficiálním představitelem SOPV je jeho předseda Oldřich Stránský, který má ve sdružení rozhodující slovo.

Olda má velmi mnoho práce a dělá ji dobře. Je členem Ústředního výboru ČSBS a jeho předsednictva a prosazuje zájmy SOPV. Má velké zásluhy na vypracování projektu na vyplácení humanitární pomoci i na jeho realizaci. On a jeho lidé se starají o to, aby všichni, kteří na to mají nárok, dostávali pravidelně humanitární pomoc německé vlády z Fondu budoucnosti. V Německu je naší hlavní oporou Karel Brožík.

ROK 2002 – ROK VZPOMÍNEK NA OSUDY PLZEŇSKÝCH ŽIDŮ.

Primátor města Plzně organizuje v letošním roce akce, které budou v průběhu roku připomínat osudy židů z Plzně a okolí. Zahájení těchto vzpomínkových akcí se uskutečnilo v pátek 25. ledna odhalením pamětní desky na sokolovně ve Štruncových sadech. Tereziánská iniciativa velice děkuje panu primátorovi a celému magistrátu města Plzně za důstojné přípravy pietních dní.

Řekl bych to tak, že z pozice vězňů a dnes i totálně nasazených jsem byl zřejmě ten úspěšný mezinárodní jednatel, ale na teritoriu České republiky je to Oldřich Stránský, který tomu věnoval nejvíc práce, a je to jeho zásluha, že ty věci jdou i nadále.

Srovnáš-li svoje poznatky ze zahraničí, jak můžeš hodnotit naši činnost?

Jsem členem Mezinárodního osvětiského výboru, mohu tedy odpovědně říci, že český výbor pod vedením Roberta Bartka pracuje aktivně a velmi dobře. Důkazem jsou například každoroční shromáždění k výročí osvobození tábora, jichž se vždy zúčastní zástupce Mezinárodního osvětiského výboru. Také Tereziánská iniciativa dělá výbornou práci zejména v oblasti ediční a sociální.

Snad bychom se měli vrátit do let nacistické éry, kdybys nám řekl, co jsi prožil mimořádného, ať dobrého či zlého.

Řekl bych, že jsem přežil díky mnoha náhodám a také štěstí. Třeba zrovna v Osvětimi při selekci mi poradili, abych řekl, že jsem zámečnický, protože je zrovna potřebovali, a díky tomu jsem přežil selekci. Podařilo se mi například z tereziánského ghetta dvakrát ode-

jít a do večera se vždy vrátit, protože jsme hledali podzemní chodby pro případ tvrdého útoku esesáků či gestapa proti celému ghettu. Také náhoda. Když jsme dostali příkaz k opuštění Osvětimi, naložili nás do vlaku, jehož část měla jet do oblasti sírných dolů, druhá do tábora ve Friedlandu, kde byly lepší podmínky. Podařilo se mi i v září reflektorů přejít z vagonu určeného do sírných dolů do vedlejšího, kde jsem viděl kamarády, a tak jsem se dostal do Friedlandu a přežil.

Po útěku z tábora jsme náhodně zvolili cestu po jedné straně hlubokého údolí a dodatečně jsme zjistili, že po druhé straně ustupovala německá armáda – to byla také obrovská náhoda. Nám se podařilo přejít frontu a dosáhnout osvobození. Všechno to byly skutečně náhody a také trochu štěstí. Má vlastní zásluha byla snad jen v nesmírné vůli všechny ty hrůzy přežít.

Rád bych ještě ke všemu dodal, že vše, co dělám, je prospěšné nejen pro bývalé vězňe, ale také pro mne. Tato práce mi dává pocit obrovské seberealizace, udržuje mě v životním tempu.

Rozmlouval Jiří Steiner

Ať žije život!

Autorem kabaretního představení *Ať žije život aneb Klub ztracených talentů* je izraelský muzikolog **Jacob (Kobi) Lauria**, který po tři roky shromažďoval původní písňový materiál z terezínského ghetta a na základě osobních vzpomínek pamětníků sepsal skeče a scénky, ilustrující tehdejší život v ghettu.

Představení mělo premiéru v Izraeli v říjnu 1998, česká verze byla divákům poprvé předvedena začátkem března 2002 v divadle Na Prádle v Praze, pod patronací velvyslance státu Izrael v Praze pana Arthura Avnona. Druhá premiéra proběhla na Scéně Montmartre (také v Praze).

Divadelní představení vzniklo za podpory Magistrátu hlavního města Prahy, Židovské obce v Praze a Velvyslanectví státu Izrael v Praze.

– mist –

Dvě vzpomínkové knížky

Večer 6. února letošního roku byla v pražském Goethe Institutu prezentována vzpomínková knížka bývalého terezínského vězně Jiřího Kosty: **Nie aufgegeben. Ein Leben zwischen Bangen und Hoffen**, vydaná německým nakladatelstvím PHILO v roce 2001. Zcela zaplněný sál pozorně naslouchal vybraným úryvkům, které předčítal přítomný autor.

* * *

V Německu vyšla i další vzpomínková kniha z pera terezínského vězně Petra Erbena, kterého mnozí z nás pamatují ještě jako Petra Eisenberga. Vydal ji nám už známý vydavatel Erhard Roy Wiehn, profesor Kostnické univerzity v nakladatelství Hartung-Gorre Verlag Konstanz. Pod titulem **PO VLASTNÍCH STOPÁCH** najdeme autorovy vzpomínky na rodnou Ostravu, koncentrační tábory Terezín, Osvětim, Mauthausen a Gusen III, i na poválečný život v ČSR, na emigraci do Izraele a další život v této zemi až do současnosti.

Anna Lorencová

Terezínské děti v Berlíně

Před rokem byly poprvé od konce druhé světové války děti z Terezína pozvány do Německa. V Berlíně si asi dvacet děvčat z osmé a deváté třídy terezínské základní školy prohlédlo nejen české velvysla-

nectví, ale i Reichstag. Děvčata navštívila představení ve Friedrichstadtpalastu a další kulturní akce, v německém parlamentu se děti podívaly do jednacích místností i do dalších míst, kam nemají běžní návštěvníci přístup.

Škola dostala pozvání od skupiny evangelických biřmujících z Německa, kteří v Terezíně před nějakým časem natáčeli film o Terezíně a o holocaustu.

Jedna z dívek se po návratu vyjádřila o hostitelích: „Byli hodní, jako by cítili, že jsou českým dětem něco dlužni – třeba kvůli tomu, co se dělo v koncentračních táborech.“

Vzájemné kontakty mají pokračovat i do budoucna. Německé děti přijedou znovu do Terezína.

– mist –

Jan Jecha

Vzpomínka na Jana Jecha

S lítostí oznamujeme, že na sklonku minulého roku (1. 12. 2001) zemřel náš dlouholetý kamarád Jan Jecha.

Narodil se 14. ledna 1924 ve Vídni a o tři roky později se stal občanem Československa a spoluprožíval podobný osud všech českých židů.

V září 1942 byl odtransportován do Terezína a pak prošel Wulkowem a Osvětim. Osvobození se dočkal v Gleiwitzu.

V roce 1990 byl spoluzakladatelem Terezínské iniciativy a opakovaně byl volen do funkce hospodáře.

Významně pomáhal formovat myšlenky našeho sdružení a pokud mu síly stačily, pracoval pro naplnění představ a idejí Terezínské iniciativy.

Nezanedbatelné je jeho působení v širokém okruhu česko – německých i v okruhu židovsko – křesťanských přátel. V Nadaci města Terezína zastupoval TI.

Jeho přičiněním byly navázány kontakty se zástupci města Strausberg-Wulkow, které vyvrcholily umístěním dvou pamětních kamenů v místě někdejšího koncentračního tábora Wulkow. „Dny židovské kultury“ ve Strausbergu jsou i jeho zásluhou.

Zemřel po dlouhé a vyčerpávající nemoci, rozloučili jsme se s ním se smutkem v srdcích. Janův podíl na zachování památky holocaustu, které se posledních deset let věnoval, však zůstává.

Milena Procházková

VZPOMÍNKY BÝVALÉHO VĚZNĚ lodžského ghetta, 1941-1944

Narodil jsem se v Praze v červnu roku 1930. Bydleli jsme ve středu města v Bredovské ulici (dnes ulice Politických vězňů), v domě, který patřil naší rodině. Tatínek byl velkoobchodník. Se starším bratrem Hanušem jsme chodili do obecné školy v Panské ulici.

V březnu 1939, po německé okupaci, se náš život značně změnil k horšímu. Začaly platit Hitlerovy protizidovské norimberské zákony a naše osobní svoboda a občanská práva byly diskriminačními prostředky postupně omezovány. Tatínkovi sebrali obchod a nasadili tam treuhändera. Naši rodinu i rodiny strýců Bedřicha a Josefa vyhodili z našeho domu. Moje rodina, tatínek Karel, maminka Lilly, bratr Hanuš a já, jsme se museli přestěhovat do podnájmu, do jednoho pokoje v bytě pana Bondyho v Mánesově ulici na Vinohradech.

Po skončení 4. třídy jsem nesměl chodit dál do školy. V židovské komunitě se organizovaly pro děti školního věku tzv. kroužky. S dalšími dětmi podobného věku jsme se scházely v bytě jedné rodiny v Nekázance, kde se nám dostalo základní výuky. Bylo to ovšem ilegální a nebezpečné. Od 1. září 1941 museli židé nosit žlutou hvězdu s označením „Jude“. Koncem téhož roku začaly deportace pražských židů v rámci nacistického „konečného řešení židovské otázky“.

Moji rodiče, bratr i já jsme v říjnu 1941 dostali předvolání do transportu. Myslím, že bylo povoleno 50 kg zavazadel na osobu. Byli jsme zařazeni do transportu B, který odjížděl z Prahy 21. října. Předtím jsme byli soustředěni v obrovské hale přízemní dřevěné budovy poblíž Veletržního paláce. Lidé byli rozčilení, všude plno hluku a hysterie. Strávili jsme noc na slavnících na podlaze. Každý dostal cedulku s číslem a písmenem B, označujícím transport. Rá-

Pokračování na str. 18

Od naší australské dopisovatelky

V Melbourne máme pilnou dopisovatelku, paní Irenu Čapkovou (roz. Iška Lavecká), která nám poslala báseň svého přítele, původem Angličana. Jack Loftus byl jedním z prvních vojáků anglické armády, kteří osvobodili Bergen-Belsen. Báseň napsal pod vlivem prvních dojmů z koncentračního tábora.

Jack Loftus: SOUD

*Uvnitř těchto zdí leží bezduché předměty
v ohromujícím zmatku.
Jsou bezhlasé a přesto v oněmělém šiku
vykřikují svůj soud.*

*Pro všechno tu je vědecký výklad,
obdivuhodná snaha
katalogizovat netušené
přesnými informacemi.*

*Nedostává se však slov, ani jen popisných,
není naděje, že by bylo lze obrodit,
není naděje jakýmkoli podnětem
plně vyhodnotit
hanbu překračující lidskou představivost
ani zachytit v dojmavé podrobnosti
prožité utrpení a ponížení
jdoucí za mez chápání.*

*Nahlédneme mezi řádky,
abychom začali prožívat
zdálky času a vnímání
naléhavé volání po – PAMĚTI.*

*Pouze tehdy, vyburcujeme-li v sobě
byť jen náznak trvalé nutnosti,
zabezpečíme budoucnost
poučením z minulosti.*

*A tak, přestože prožíváme okamžik hrdosti a svobody,
napovídá mi soud, k němuž jsem dedukcí dospěl,
že lhostejné, přehnané uspokojení
je úhelným kamenem sebezničení.*

*(V uniformě vojína osvoboditelské armády, oblečen, dosyta najedený
a s očima dokořán, jsem stál před branami zatracení a plakal.)*

**z angličtiny převedl do češtiny
Pavel Stránský**

JSTE BEZ NÁLADY? • CÍTÍTE SE OSAMOCENI? • POTŘEBUJETE SI POPOVÍDAT?

Pokud žijete v Praze, využijte služeb **Linky důvěry – DUSIACH**.

Na Židovské obci v Praze jsou odbornice paní ing. Wichsová a dr. Peterová, které si s vámi rády popovídají na jakékoli téma a dokáží i poradit.

Stačí, když jim necháte vzkaz na telefonním čísle **02/24 80 08 53** nebo **02/22 31 09 51** a vyčkáte na jejich zavolání.

Kolik nás ve skutečnosti je?

Podle evidence Tereziánské iniciativy máme k 1. lednu 2002 celkem 1 223 členů.

V České republice žije 756 členů, z toho 704 těch, kteří přežili protizidovskou nacistickou perzekuci a 52 těch, kteří se narodili až po roce 1945. Nejvíce z nich žije v Praze, a to 424 členů, z nichž je 392 přeživších a 32 mladších. Mimo Prahu žije 312 přeživších členů a 20 mladších, tj. celkem 332. V zahraničí je evidováno 467 členů, ale o nich máme málo informací. Náš časopis „Tereziánská iniciativa“ z nich odebírá pouze 218 členů.

Marta Jodasová, sekretariát TI

Dokončení ze str. 17

no nás odvedli na holešovické nádraží, kde jsme nastoupili do vlaku. Nevěděli jsme, kam nás vezou. Vzpomínám si, že se tatínek ve vlaku holil a používal k tomu vodu, která se srážela na oknech a kterou seškraboval. Jeli jsme směrem na východ. Později jsme se dozvěděli, že jedeme do Polska, do ghetta Lodž, německy Litzmannstadt. Jinými transporty byli do Lodže deportováni i další blízcí příbuzní. Strýc Bedřich Brumlík, teta Bedřiška a jejich syn Herbert transportem A, strýc Pavel Pick, vdovec, s dcerou Haničkou transportem D, stejně jako rodiče tety Anny, Josef a Klára Loewyovi a další příbuzní. Ze všech těchto lidí jsme přežili jen my dva: bratr a já. Strýc Josef (dvojče mého tatínka) a jeho manželka Anna byli původně zařazeni do transportu A, byli však vyjmuti, protože strýc pracoval na židovské náboženské obci. Brzy potom byli deportováni do terezínského ghetta.

Do Lodže jsme přijeli večer a celý transport byl ubytován ve velké budově v Lagiewnické ulici, zřejmě bývalé škole nebo nemocnici. Tatínek, maminka, bratr a já jsme spali na slamnících těsně vedle sebe jako sardinky a kolem nás spousta dalších lidí také na zemi. Jen podél stěn byly prýčny, na nich náhodou spali naši vzdálenější příbuzní Wertheimerovi s dcerami Hannou a Juditou. (Po mnoha letech jsem se v Praze setkal s paní Věrou Pollakovou-Šlesingerovou, která byla ve stejné místnosti jako my a naši rodinu si pamatovala.)

Jídlo bylo špatné a bylo ho málo, měli jsme hlad. Pro nás, pražské židy, kteří jsme byli zvyklí žít na poměrně vysoké civilizační úrovni, byla už sama deportace, ta náhlá, strašná změna, celá situace v lodžském ghettu s podřadnou, ubohou stravou a téměř neexistující hygienou, strašný šok. Důsledkem byla četná onemocnění a úmrtí.

Maminka byla velmi deprimovaná, tatínek se snažil, aby nebylo vidět, jak trpí. Měl již dříve žaludeční potíže a krátce po příjezdu onemocněl. Nesnášel zdejší stravu, tuřínové a zelné polévky s troškou brambor a malým kouskem chleba. Ležel na zemi, hubnul, měl bolesti a lékař mu nemohl pomoci. 28. ledna 1942 měl narozeniny. Bylo mi 11 let, nechápal jsem, co se s námi děje a co bude dál, a když jsem viděl, jak tatínek trpí, nedokázal jsem se přimět, abych mu pogrataloval a něco dobrého přál. Zemřel 19. března 1942 jako jeden z prvních z našeho transportu.

Z té doby jsem si uchoval vzpomínku na muže, jehož jméno už si nepamatuji. Sezval několik dětí z našeho transportu, pravidelně se s námi scházel a pokud to šlo,

tak nás i učil. Měla to být jakási náhrada školy. Už nevím, čemu jsme se učili, možná, že jsme si jenom povídali o lepších časech. Chtěl nás zaměstnat a trochu zlidštit to strašné prostředí. Myslím, že byl sionista a že byl zvyklý pracovat s mládeží. Jsem mu vděčný za to, co pro nás udělal. Chodili jsme tam s bratrem Hanušem, Pavlem Seidemannem (1928, přežil, později v Austrálii) a Mariem Petrovským (1932, přežil), na další děti už si nepamatuji, ale jsem přesvědčen, že nám to duševně pomáhalo. S Pavlem jsem hrával šachy a on vždycky vyhrál.

V Lagiewnické ulici s námi bydlel také pan Freund, tatínkův bývalý spolužák, který mě v Praze ještě za lepších časů učil hrát na housle. Měl je s sebou i v ghettu, často na ně cvičil a hrál. Pamatuji si na Dvořákovu Humoresku, na ty hezké tóny a melodie houslí, které se mi zapsaly do paměti. Někdy pro nás vězně dával i koncert. Bohužel nepřežil.

Během zimy, krátce po tatínkově smrti, jsme se museli přestěhovat do velice primitivního domku v ghettu. Bydleli jsme tam s maminkou a bratrem, se strýcem Bedřichem, tetou Bedřiškou a bratrancem Herbertem. V domku nebyla voda ani splachovací záchod. Pro vodu na mytí a na vaření jsme chodili dolů k pumpě, která v zimě často zamrzala, a stáli jsme tam s kbelíkem ve frontě. Venku byla také latrína, prkno s kulatým otvorem, o niž jsme se dělili s mnoha sousedy a která byla většinou tak znečištěná, že páchla po celém okolí. „Fekalisté“, kteří latríny občas vyprazdňovali, jezdili po ghettu s vozíkem s podlouhlou nádrží. Vůz neměl motor ani koně, tlačilo jej jen několik ubohých, hubených, často promrzlých mužů. Říkalo se, že za to dostávali jednu porci polévky navíc, jistě zaslouženě.

V domku byla jen jedna místnost, kde jsme spali všichni pohromadě na primitivních postelích, na jiný nábytek si nepamatuji. Občas, myslím že jednou za 14 dní, jsme dostávali malý příděl potravin a uhlí. Na vyfasování přídělu se stálo dlouho ve frontě. Co v přídělu bude, jsme si mohli předem přechíst na veřejné vyhláše. Bývaly to zmrzlé brambory, tuřín, kedlubny, zelí, řípa, margarín, surový cukr, umělý med, „Kaffemischung-Ersatz“, trochu chleba, někdy mouka. Nikdy vejce, ovoce nebo normální maso, jen někdy koňské. Za příděl se platilo ghetto-markami, které nám přidělovali. Někdy se chodilo společně vařit do „Gasküche“, kde si lidé sdělovali různé „šušky“.

Někdy v průběhu roku 1942 proběhla v ghettu „Sperré“. To znamenalo že vybí-

rali lidi pro deportaci do vyhlazovacích táborů. Brali hlavně nemocné, práce neschopné, staré lidi a děti. Maminka byla tenkrát už velmi nemocná. Měla oteklé nohy, zánět pohrudnice, strašnou koliku a rychle hubla. Diagnózu určil český lékař. Léky neměl, předepsal jí tedy alespoň bramborové slupky, které se fasovaly z obecní kuchyně. Měly pomoci proti podvýživě a oteklým nohám, říkalo se tomu „Hungerödeme“. Slupky se vařily v polévce a pro nás to byla lahůdka. Myslím, že to byla policie ghetta, která maminku, sotva stojící na nohou, bratra a mne vyhnala na ulici před dům. Strýc a teta již před časem zemřeli, bratrance Herbertovi už bylo 18, pracoval v ghettu u hasičů a nebyl tehdy doma. Maminku sebrali a naložili na vůz, kde už byli další nemocní, a chystali se ji odvézt. Nás tam nechali. Rozhodli jsme se maminku neopustit a dobrovolně jsme se k ní přidali. Odvezli nás všechny do bývalé školy či nemocnice v Lagiewnické ulici, kde jsme byli původně ubytováni. Budova byla přeplněna nemocnými. Setkali jsme se tam s Pavlem Seidemannem, který se také dobrovolně připojil ke své nemocné matce. Nevěděli jsme, co s námi bude, ale ošetřovatelky věděly, že se tam shromažďují lidé k transportu a že je čeká smrt. Když nás jedna z ošetřovatelek viděla, slitovala se nad námi a naznačila nám, abychom ji následovali k postranním dveřím, a všechny tři nás pustila na ulici, kde jsme se setkali i s Pavlem. Tak jsme se zachránili a přežili lodžskou „šperu“.

Pamatuji si, jak jsme šli jednou s bratrem na černý trh prodat pár bot, které jsme měli ještě z Prahy. Vyměnili jsme je za polévku a společně tak oslavili naše narozeniny, které jsme měli 2. a 4. června.

Maminka zemřela 4. října 1942. Byla pochována, stejně jako tatínek a ostatní příbuzní, na židovském hřbitově Maryšín. Byl to strašný rok. Živořili jsme v tom hrozném, ubohém domku sami s bratrem, bez maminky. Dostávali jsme nějaké příděly a sami jsme si i vařili. Když nám příděl došel, často jsme třeba celý den nejedli. Vařili jsme na kamínkách, která nás v zimě alespoň trošku ohřála. Byli jsme úplně sami, bratranec byl někam deportován.

V tom roce už jsme také museli začít pracovat v krejčovské továrně, zvané „Schneiderresort“. Šily se tam uniformy pro německou armádu, tehdy hlavně těžké zimní kabáty. Já jsem nosil někdy jen rukávy, ale většinou celé kabáty od šicích strojů, kde pracovaly ženy, k žehličům. To byli většinou muži a k žehlení používali

Dokončení ze str. 18

těžké žehličky naplněné dřevěným uhlím. Těšilo mě pozorovat, jak žehliči navlhčovali uniformy stříkáním vody, kterou si předtím nabrali do úst. Moc se mi líbilo, jak tito pro Němce podřadní lidé, plivali na jejich uniformy!

Nakonec nás někdo v tom hrozném domku našel, živořící, zanedbané, ve špatném zdravotním stavu. Vzali nás oba do sirotčince v Gnieznienskej ulici na kraji ghetta. Byl tam také Pavel Seidemann a myslím, že i bratři Ledererovi z Prahy. Tam se nám vedlo lépe, vařili nám a my jsme někdy pomáhali v kuchyni loupat brambory nebo krájet zelí. Syrové zelí, to byla pochoutka, a my jsme si občas směli kousek vzít, třeba košťál. Sirotčinec byl ve velké budově, která byla v dobrém stavu a čistá. V pokoji jsme spali čtyři, každý ve vlastní posteli, bylo tam umyvadlo a džbán s vodou. To byl velký luxus. V sirotčinci byla i děvčata. Tenkrát už jsme mluvili dobře polsky i jidiš a mezi polskými dětmi jsme se cítili dobře. V sirotčinci byly děti od 8 do 15 let. Ředitelkou byla paní Tabakowa, která měla s vedením dětských domovů zkušenosti už z doby před válkou. Měla údajně dobrý vliv na Chaima Rumkowského, „prezesa“ čili „judenältestera“ ghetta, vedoucího židovské obce, příznivce dětských domovů a sirotčinců. (Jinak se o něm nemluvilo moc dobře.) Proto jsme asi měli určitá privilegia, snad i větší přiděly jídla a asi nás také chránil před předčasnou deportací. Měli jsme dokonce možnost číst polské knihy z knihovny. V pátek bývala slavnostní večere a trochu zábavy, přednášely se básně, zpívalo se, život byl na chvíli skoro normální.

Snad ještě v roce 1942 nebo až 1943, jsme byli s bratrem převedeni do jiného zaměstnání. Pracovali jsme v „metalresortu“, kde se vyráběly kovové součástky ke zbraním, hlavně k puškám. Dohlížel na nás velmi hodný polský inženýr, pan Satan, který nám vysvětloval leccos o oceli a hutích, snažil se, aby práce byla pro nás zajímavější. Shodou okolností se dostal později do Terezína a podal o nás zprávu strýci Josefovi, s nímž se tam setkal.

Později nás přesídlili do jiného sirotčince. Bylo to v Maryšíně, na severním předměstí ghetta. Byl tam s námi opět Pavel a i tam o nás bylo celkem dobře postaráno.

Znovu nás poslali na jinou práci, tentokrát do továrny na obuv, spíš dřeváky, „schusterresortu“ v Maryšíně u židovského hřbitova. Vyráběly se tam jednoduché boty podřadné kvality, určené pro židovské

vězně. Měly dřevěnou podrážku, na níž se přibíjel hrubý plátěný svršek.

V domově v Maryšíně jsme zůstali asi do července 1944, kdy se ghetto likvidovalo před blížící se frontou. Odvedli nás na nádraží, nacpali i s dospělými do dobytčáků a odvezli do Osvětimi – Birkenau. Odtamtud jsme se dostali do tábora Kaufering IV u Landsbergu v Bavorsku a pochodem

smrti do Allachu, pobočného tábora Dachau. Tam jsme byli koncem dubna 1945 osvobozeni americkou armádou.

Strýc Josef a teta Anna přežili v Terezíně a my jsme u nich s bratrem bydleli až do června 1948, kdy jsme odjeli do Austrálie. Strýc s tetou za námi přijeli v roce 1949.

Ludvík Petr Roessler

Informace – Vzkazy – Výzvy – Prošby

Z DOPISŮ NAŠICH ČTENÁŘŮ

V listopadu minulého roku se v Památníku Terezín konal mezinárodní seminář pro pedagogické pracovníky, kterého jsem se jako lektorka zúčastnila. Byla jsem příjemně překvapena zájmem účastníků i jejich velkými znalostmi, které se týkaly daného tématu – vyučování o holocaustu.

Jistě jde o zásluhu Památníku Terezín, který široce rozvinul svou činnost mezi učiteli, například metodickými návody a pracovními listy, a získal je pro tuto práci.

Mnozí učitelé nejen vyslechli zprávu pracovnic VKC Židovského muzea v Praze, ale sami už dosáhli dílčích výsledků. Často jde o úctyhodné výsledky.

Nejvíce se mi líbily studentky, které nám spontánně a s velkým nadšením líčily, jak se svými skupinkami hledaly zaváté stopy a jak je dávno zapomenuté osudy zaujaly.

Projekty o holocaustu budou dále pokračovat a myslím, že oběma pracovištím, které šíří znalosti o holocaustu na vysoké profesionální úrovni, patří náš dík.

Eva Štichová

Děkuji za 20. číslo vašeho časopisu i za pamětní vydání k 60. výročí počátku deportací Židů v Českých zemích.

Rád jsem si obě čísla přečetl, oceňuji i věrohodnost řady údajů.

V červenci 2000 jsem vydal knihu *Hudba vzdoru a naděje. Terezín 1941 – 1945*.

V letošním roce vyjde kniha v němčině a angličtině. Věřím, že si má kniha najde čtenáře i z okruhu odběratelů vašeho časopisu.

PhDr. Milan Kuna, DrSc., Praha

Právě jsem dočetla váš časopis a v něm článek o inscenaci *BRUNDIBÁRA* v Japonsku, Brně a ve Vídni.

Snad by vaše čtenáře zajímalo, že i zde, v Brémách, v severním Německu, se uskutečnilo zajímavé představení. Zajímavé především tím, že v něm vystupovaly současně české děti (Dismanův soubor) a německé (chlapecký pěvecký sbor kostela „*Unser lieben Frauen*“) z Brém. Hudební doprovod obstaral renomovaný orchestr *Deutsche Kammerphilharmonie* pod vedením dirigenta Michala Macourka.

Díky profesionální přípravě pod vedením Zdenky Fléglové, Michala Macourka a režiséra Karla Weinlicha a samozřejmě díky neobvyklému výkonu všech dětí se představení velmi vydařilo. Zpočátku se nám sice nezamlouvalo, že se *Brundibár* koná v kulturním středisku *Schlachthof* (Jatka), ale pak jsme se shodli, že se právě jednoduché prostředí k terezínské opeře hodí lépe než naleštěná koncertní síň.

Před představením pronesla krátký, ale velmi působivý proslov pamětnice Evelina Merová. Jednoduše, srozumitelně a nesentimentálně přiblížila publiku historický význam dětské opery. Sál pro 500 diváků byl plně vyprodán a po závěrečném potlesku se závěrečná píseň několikrát opakovala.

Jsem dcera přeživších terezínských vězňů a ráda bych i touto cestou ještě jednou poděkovala všem účinkujícím.

Jen lituji, že se toho mí rodiče už nedožili.

Věra Harms-Rimprová, Brémy

Informace – Vzkazy – Výzvy – Prošby

Vážení a milí přátelé,

děkuji Vám moc za krásné pamětní vydání k 60. výročí. Přečetla jsem ho od A do Z a plakala jsem, a když teď píšu, tak zase pláču. Žiji, je mi 90 let, jsem ubohý bezmocný mrzák, nemohu chodit, ale nemohu ani zapomenout na den, kdy mi odešli moji drazí rodiče, které jsem milovala a už nikdy neviděla. Dokud budu živá, nikdy nezapomenu a nikdy se bolestivá rána nezahojí.

Byla jsem v Terezíně jen 7 měsíců, ale stačilo to. Jsem velice ráda, že to peklo někteří přežili, a přeji jim ze srdce, aby byli ještě dlouho mezi námi.

Děkuji členům Terezínské iniciativy, že se starají, aby se nezapomnělo.

Iiona Říhová

Vzpomínka na Otíka Witze

Je to neuvěřitelné! Letos by mu bylo osmdesát. Naposledy jsem ho viděla, když mu bylo necelých 22 let. To odjížděl z Birkenau do Schwarzheide.

Ve dvaceti odjel transportem AK do Terezína, kde působil v tzv. *Freizeitgestaltungu*, snad naposled ve hře Františka Langra „Velbloud uchem jehly“. Po osvobození jsem se již s bratrem neshledala.

Po válce jsem obdržela podrobné informace od Dr. Winternitze, který Otu velmi dobře znal a pamatoval si, jak skvěle v Birkenau na 16. bloku přednášel. A že to byl velmi milý a hodný chlapec.

Otik prodělal evakuační pochod, který vedl do 25. 4. 1945 do Varnsdorfu. Tam byli ubytováni v továrně Haebler, leželi na holém betonu a tam se Ota rozstona, ležel odděleně v tzv. marodce. Koncem dubna, kdy měly být odneseny mrtvoly několika zemřelých a dvou popravených kamarádů, vyzval rapportführer SS Unterscharführer Hermann Bleser Otu a kamaráda Julu Kohna, aby šli s ním. Nevrátili se, Bleser je zastřelil. Obzvláště tragický konec, několik dnů před osvobozením!

O rok později mi Dr. Winternitz řekl, že se na francouzském velvyslanectví dozvěděl, že mrtvoly šesti kamarádů, včetně Otovy, byly v r. 1945 exhumovány na Špičáku ve varnsdorfském katastru a pohřbeny na městském hřbitově. V květnu minulého roku jsem dostala zprávu, že ostatky všech kamarádů byly přemístěny do společného hrobu.

Bylo mi velmi líto, že jsem se pro nemoc nemohla zúčastnit.

Na židovském hřbitově na Vinohradech, několik metrů od kamaráda Františka Goldscheidera, na rodinném náhrobku je na památku uvedeno i jméno mého bratra – Otíka Witze.

Hana Witzová-Eisenbergerová

Brněnské zpravodajství

Členům Terezínské iniciativy je na brněnsku poskytována sociálně zdravotní pomoc. V nutných případech zajišťuje v Brně kontakt s lékařskou službou A. Militká, na jižní Moravě V. Weberová. Obě jsou členky sociální komise TI.

O činnosti Terezínské iniciativy a o důležitých zprávách jsou členové TI informováni v „Senior – klubu“ v budově ŽO v Brně.

Významnou událostí brněnského života byly *Terezínské pamětní dny* k 60. výročí prvních transportů. Ve spolupráci s ŽO Brno se organizačních prací aktivně zúčastnily členky TI. Podrobnější zprávu o této důstojné připomínce naleznete na jiném místě tohoto čísla.

A. Hanusová, A. Militká

Pro čtenáře Terezínské iniciativy z občasníku BEJT TEREZÍN vybral Jiří Steiner

Červencový Bejt Terezín (2001) je trochu jiný uspořádáním i obsahem. Na titulním listě je přehled článků, například aktuality, převod členské evidence do počítačů, aktivity v BT atd. Vybrali jsme, co podle našeho názoru zajímá členy TI, tedy to, co se nás týká:

VÝUKA PROSTŘEDNICTVÍM INTERNETU

Žáci osmých a devátých tříd mají v osnovách téma terezínské ghetto. Na závěr cyklu odpovídali písemně na položené otázky, a to i formou tematicky zpracovaných prací. Tak vznikly například práce o úloze kreseb terezínských dětí nebo o prostředcích použitých nacisty k oklamání komise Mezinárodního červeného kříže aj.

KOMPAKT O HLADU

Bejt Terezín vydala společně s Centrem pro technologii vyučování CD o trvalém hladu v terezínském ghettu. Kompakt vychází z vyprávění bývalých mladých vězňů ghetta, z jejich morálních dilemat. Další CD, které se připravuje, se zabývá transporty z Terezína na východ.

VYUČOVÁNÍ V TEREZÍNĚ A V BIRKENAU

Výchovou a vzděláváním v terezínském ghettu i v dětském bloku koncentračního tábora v Birkenau se v obsáhlém díle zabývá Tomáš Helsper. Autor použil materiály z archivu BT.

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Číslo 21 vyšlo v březnu 2002.

Tel./fax: 02/22 31 06 81, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz

Redakční rada: Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Milena Procházková, Jiří Steiner, Michal Stránský.

MK ČR E 10779